Hymnologiske Meddelelser

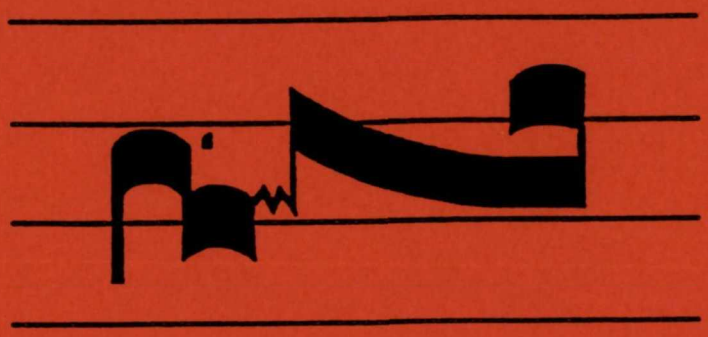

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

28. årg. juni 1999 nr. 2

Hymnologiske Meddelelser

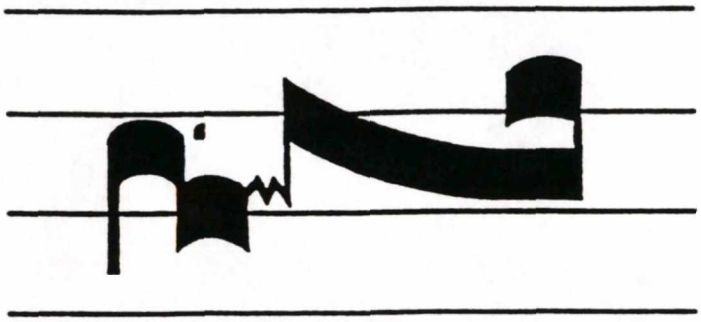

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

28. årg. juni 1999 nr. 2

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Tidsskrift om salmer
udgivet af Salmehistorisk Selskab
og
Nordisk Institut for Hymnologi
28. årgang 1999 nr. 2

Indhold

Redaktionelt
ved Peter Balslev-Clausen s. 69

Melodier
ved Nils Holger Petersen s. 70

Artikler

Lise Dynnesen: Om de nye salmer s. 75

Marianne Christiansen:
Gudsbilledet i "Tillæg til Den Danske Salmebog" s. 77

Søren E. Jensen: Hvad er en salme? s. 79

Per Højholt: Lille stykke om salmer s. 87

Jørgen I. Jensen:
Kommentar om salmemelodier udenfor gudstjenesten s. 89

Nils Holger Petersen:
Kan og skal salmer være moderne? s. 91

Interview med Bjarne Lenau Henriksen v/Søren E. Jensen s. 97

Bine Katrine Bryndorf: Om organister og deres arbejdsvilkår s. 101

Samtale mellem Bine Katrine Bryndorf, Jakob Zeuthen
og Karsten Jensen s. 103

Pia Boysen Petersen: Om børnekor s. 106

Birthe Lund:
Kriterier for ansættelse af organister og organistmangel s. 107

Susanne Juhl Thisted: Himmelrøsten på jorderig s. 109

Adresser på forfattere og deltagere s. 116

ISSN 0106 - 4940

Redaktionelt

Dette nummer af Hymnologiske Meddelelser bringer materialet fra to radioudsendelser, dels en bredt anlagt præsentation af, hvad salmer og salmesang er i dag, dels en høring om organisternes uddannelses- og arbejdsforhold.

Materialet fra begge udsendelser er dels båndudskrifter, dels referater, dels det, der blev sagt i den pågældende udsendelse, dels en videre uddybning af det, der blev sagt. Alle bidrag bringes i de enkelte deltageres og forfatteres eget navn. Det samlede materiale er derved en bred præsentation af det, der bliver tænkt og talt og gjort med hensyn til salmer i Danmark i dag.

Der er ikke tale om officielle tilkendegivelser, men om et forsøg på at sætte nogle pejlemærker i det store og spændende landskab, som salmerne og brugen af dem udgør i dag.

Hvad er en salme? Kan der skrives salmer i moderne tid? Og skal vi overhovedet have en ny salmebog? Det er nogle af de spørgsmål, som en redaktion ved Danmarks Radios P2 Musik satte til debat sidste sommer. Resultatet kunne høres i udsendelsen "Syng Herren en ny sang", sendt på P2 i juli 1998. Programmet er en længere vandring gennem skiftende tider og ligeså skiftende holdninger til salmedigtning og salmesang. Gennem vekslende indslag mellem salmehistoriske rids og forskellige teologers og musikkyndiges holdninger, når udsendelsen vidt omkring inden for sit emne.

Hymnologiske Meddelelser følger med dette temanummer op på P2´s udsendelse. De forskellige medvirkende i radioudsendelsen har indvilliget i at bidrage med artikler, der former sig som en videretænkning af sommerens salmeprogram med den kommende salmebog som et fælles perspektiv. Radioudsendelsen blev tilrettelagt af Birgitte Schmidt Andersen og Rie Koch i samarbejde med cand.theol. Søren E. Jensen.

Høringen om organisterne og deres arbejdsforhold blev sendt på P1 5. marts 1999. Den var et sammendrag af en høring, der fandt sted i Vartov 1. marts, og som var arrangeret af Jakob Zeuthen fra Danmarks Radio P1 og orgeldocent Bine Bryndorf fra Det kongelige danske Musikkonservatorium. Perspektivet her er et lidt andet, mere konkret og praktisk, men også rettet frem mod den situation, der vil være aktuel, når der bliver indført en ny salmebog.

Dette nummer af Hymnologiske Meddelelser bliver afsluttet af en artikel af Susanne Juhl Thisted om Grundtvigs brug af kirkeklokken som metafor i sine salmer. Et mere traditionelt emne, som dog også hører sammen med det, de to radioudsendelser handler om.

Peter Balslev-Clausen

Gud Herren så til jorden ned

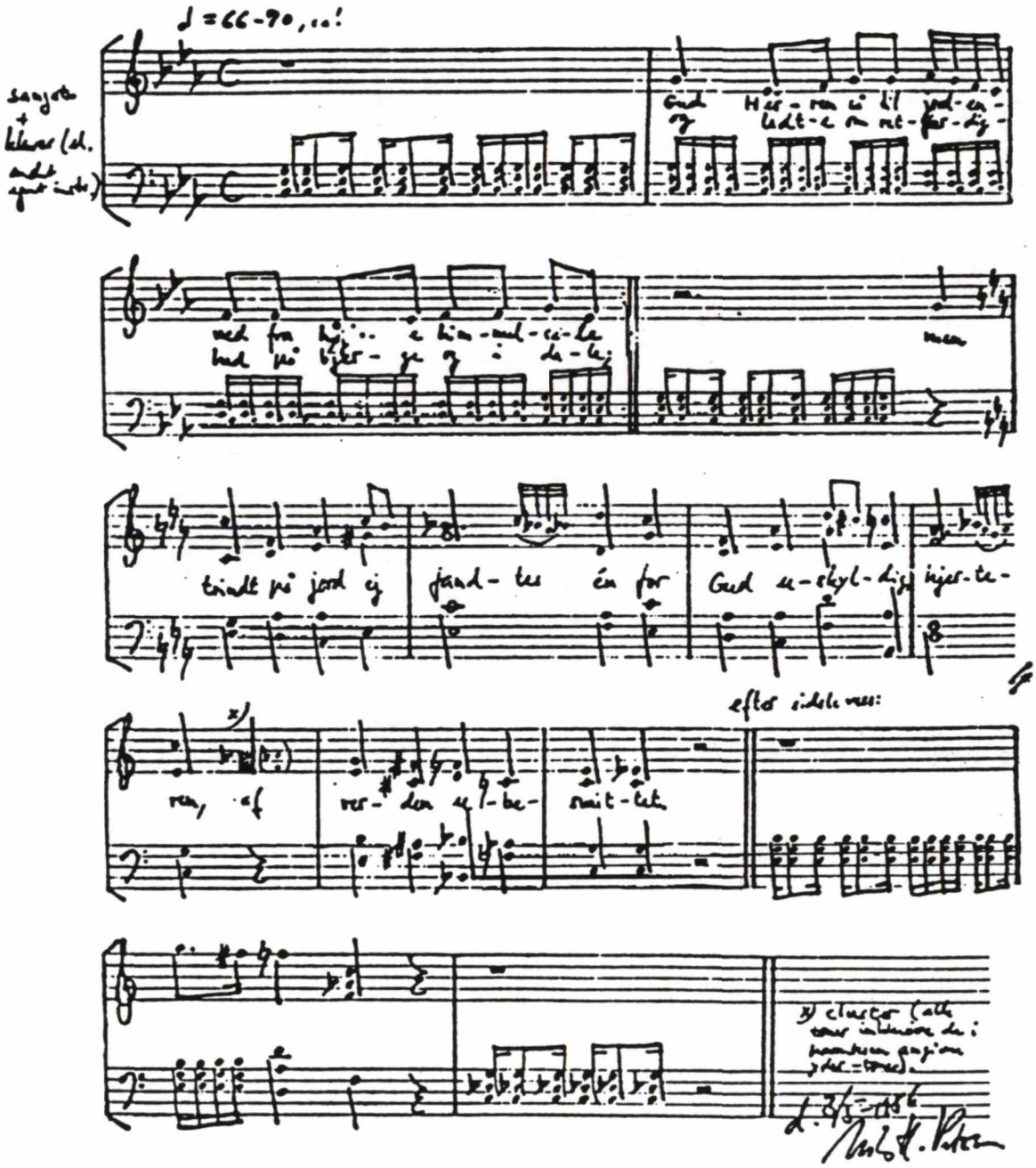

Nils Holger Petersen, 1986

Gud Herren så til jorden ned

1. Gud Herren så til jorden ned
fra høje himmelsale
og ledte om retfærdighed
på bjerge og i dale;
men trindt på jord ej fandtes én
for Gud uskyldig, hjerte-ren,
af verden ubesmittet.*

2. Thi stod jeg som en synder her,
min skaber, for dit øje,
om end for verden ren og skær
jeg turde mig ophøje;
men ak, jeg ved ej heller tal
på mine fejl og mine fald,
de dunkle med de klare.

3. Men du vil ingen synders død,
og råd har du udgrundet,
derfor det over jorden lød:
Den rene har jeg fundet,
Det er min søn men dog en mand,
Og blive skal for mig som han
Enhver som tror på Sønnen.

4. Nu Jesu tro er al min trøst,
dog er din store nåde,
som du i Jesu navn gav røst,
for syndere en gåde,
så lukke må med flid jeg tit
for verdens klarhed øje mit,
når hjertet må husvales.

5. O du, som skabte hjerte mit,
det dybe, underfulde,
o, dan det efter hjerte dit
til himmel-spejl i mulde,
så jeg langt mer, end selv jeg ved,
kan lære af din kærlighed
om nådens rige fylde!

6. Da skal jeg ret med Åndens sans
i lyset fra det høje,
få syn på støvets himmel-glans
i Jesu Kristi øje,
og finde min retfærdighed,
som af din dybe kærlighed
i ham til mig udspringer.

7. Når da, som vinden skyer blå,
din ånde blidt mig driver,
da skal mit hjerte godt forstå,
hvordan du synd tilgiver,
og i det samme Jesu navn,
som råder bod på alle savn,
skal salighed jeg finde.

* Sl. 14,2-3

N.F.S. Grundtvig, 1845,
DDS, nr. 434

Vor Herres Jesu mindefest

Nils Holger Petersen: salmemelodi d'1

N.F.S. Grundtvigs:
"Vor Herres Jesu mindefest"
(efter latinsk hymne o. 1200)
DDS nr. 425.

Sangstemme + tekstinstr.

1: Vor Her- res Je- su min-de-fest den

høj- tid er som gla- der bedst; thi

hvor han kom- mer ret i

hū, lys- le- vende han er end- nū.

2: Var,

x) cluster (enkeltstemme angivet i parenteser).

d. 7/7 – 1987

Vor Herres Jesu mindefest

1. Vor Herres Jesu mindefest
den højtid er, som glæder bedst;
thi hvor han kommes ret i hu,
lyslevende han er endnu.

2. Vær, Jesus, da mit liv, min lyst,
den skjulte perle i mit bryst!
vær du min trøst, vær du min fred,
vær du mit lys, min salighed!

3. Et lys som aldrig bliver slukt,
en blomst, som altid sætter frugt,
en videnskab, som kun Gud ved,
er livet i din kærlighed.

4. Den hilser mildt som morgenrød,
den brænder klart som solens glød,
den døber støv med glædens dåb,
den føder herlighedens håb.

5. Den føder hjertens-kærlighed
til dig, som for os døden led;
den føder kundskab evig sand
om livets lys og livets land.

6. Kun hvo som elsker, kender Gud
og dig, hans hjertes sendebud,
hans Ord, hans billede og hans Søn,
hans jævnlige i lys og løn.

7. Som Faderen, så ærer dig
hvert englekor i Himmerig;
og som du elskes her på jord
af støv opelskes englekor.

8. Så bryd da ud i fryderåb,
du gamle tro, du unge håb!
og du som ej af alder ved,
du evigglade kærlighed!

9. I Jesu navn syng Jesu pris
i ørken og i Paradis,
alt, hvad som tunge har og røst,
alt, hvad som hjerte har i bryst!

10. Halleluja for Herrens bord,
i Himlen hist, og her på jord!
Halleluja, stig op, stig ned
for Jesus, i al evighed!

N.F.S. Grundtvig, 1843 og 1845,
DDS, nr. 425.

HELLIGÅNDEN

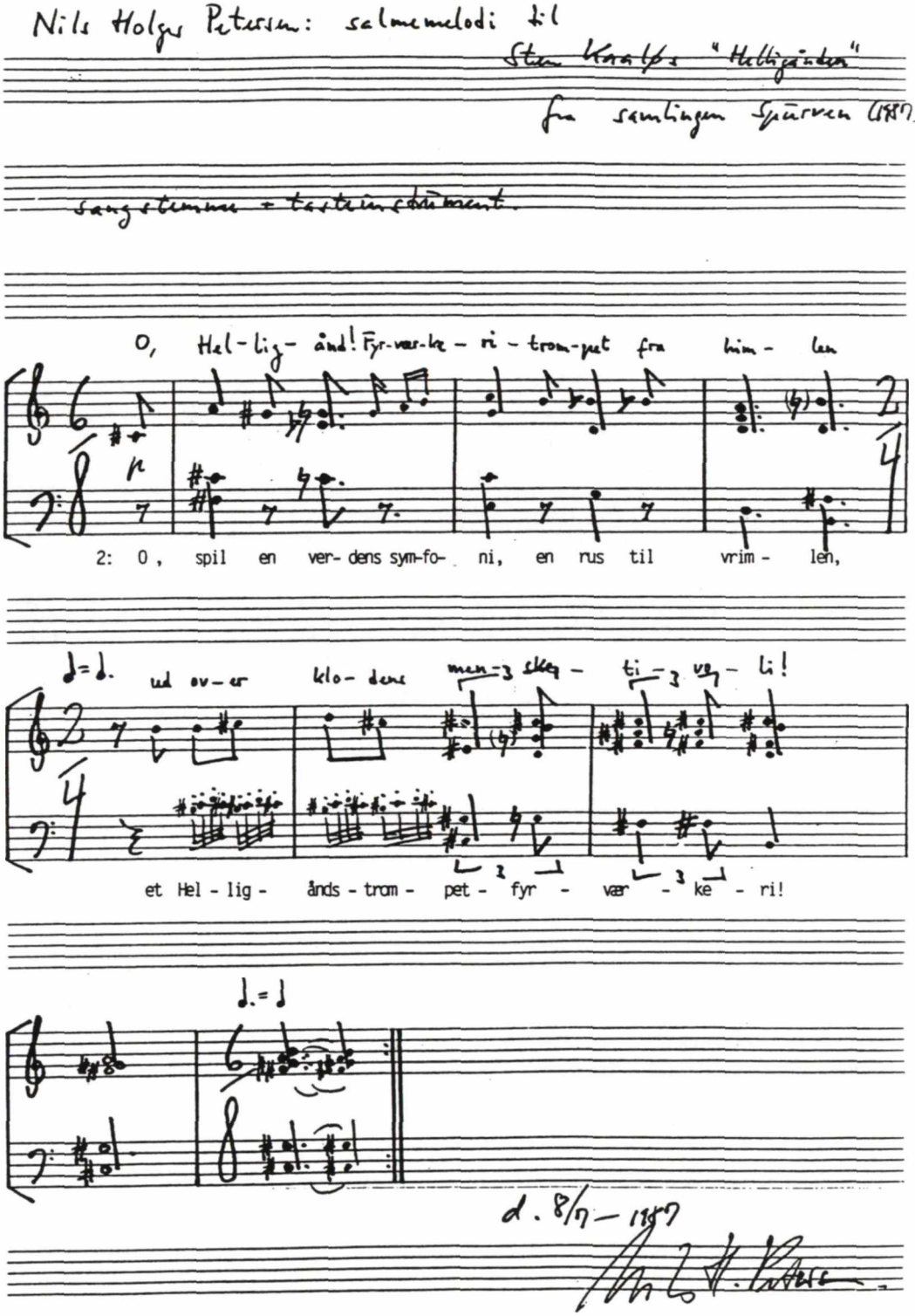

O, Helligånd! Fyrværkeri-
trompet fra himlen
ud over klodens menske-tivoli!

O, spil en verdens-symfoni,
en rus til vrimlen,
et Helligånds-trompet-fyrværkeri!

Sten Kaalø, "Spurven", 1987.

LISE DYNNESEN

Om de nye salmer

Den 28 januar 1997 var 1100 københavnske skolebørn samlet i Vor Frue Kirke for at synge nye danske salmer. Folkekirkens skoletjeneste havde for fjerde gang arrangeret "møde med den danske salme", og denne gang drejede det sig om de nye salmer fra salmebogstillægget.

Forfatteren af denne artikel havde fornøjelsen af med en rytmegruppe og ved klaveret at akkompagnere de mest "rytmiske"af de udvalgte salmer, og en af domkirkens organister forestod de mere traditionalistiske ved orglet.

Børnene havde haft lejlighed til at øve sig i forvejen og sang derfor vældig godt med da vi lagde ud med en af favoritterne nr. 842 i tillægget "uberørt af byens travlhed" (tekst af Lars Busk Sørensen, musik af Klaus Brinch). Biskop Erik Norman Svendsen, der dirigerede slagets gang denne morgen var tydeligt imponeret over børnenes indsats og sagde efterfølgende fra prædikestolen:

"Der er nogen der siger at rytmisk musik ikke hører til i kirken – men det har I lige bevist at den gør. Her er ikke blevet sunget så godt igennem siden juleaften !"

Spontan reaktion efter første fællessalme, og der blev virkelig sunget så taget var ved at løfte sig. Hvad var det så, der fængede børnene (og os andre for den sags skyld) – hvilke kvaliteter er det, der gør sig gældende i en salme som "uberørt af byens travlhed"?

Den er i et nutidigt sprog – børnene forstår teksten (i modsætning til flere af de (i øvrigt smukke) gamle salmer, hvor man støder på mærkelige ord og formuleringer som "miskundhed" eller "går sorgen på, din sjæls attrå er altid at hussvale" .Eksempel fra en af vore nuværende "kernesalmer" DDS 46 "Du Herre Krist"). Desuden er der tale om en iørefaldende melodi i et nutidigt folkeligt tonesprog som man må sige fungerede optimalt i situationen.

Det skal ikke være nogen hemmelighed at jeg er tilhænger af at vores flotte danske salmetradition holdes levende – også i dag – ved at der fortsat tilføres nyt der kan prøve kræfter med traditionen og med vor tids behov. En levende kirke må fordre en stadig dynamisk proces - tekster og musik, der kan slå nogle strenge an i det moderne menneske bør have en naturlig og fremtrædende plads i gudstjenestelivet.

Der må være mulighed for at prøve af og eksperimentere – også selvom en del vil vise sig ikke at være levedygtigt i det lange løb. En tilsvarende proces har vel også dannet grundlaget for tidligere generationers udvælgelse af egnede salmer.

Der findes i salmebogstillægget heldigvis også eksempler på nye salmer der flot og samtidigt fornyende bygger videre på den musikalske tradition fra f.eks. Carl Nielsen/Th. Laub. (Det vil sige meget dansk!) Her kan nævnes nr. 841 "Lagt på bakketop og høj" (tekst Lisbeth Smedegaard Andersen, musik Erik Haumann). Musikken bærer teksten flot og tonesproget er umiskendeligt nutidigt. Også nr. 869 "Vort hjertes dybe længsel" (tekst Hans Anker Jørgensen, musik Merete Wendler) skal i den forbindelse nævnes for sin funktionsdygtighed og sin "danskhed".

Ca. lo % af melodierne i vores nuværende koralbog er af folkemusikalsk/verdslig oprindelse. Vor tids folkelige musik er den rytmiske musik og visemusikken, og det må være naturligt at kirkemusikken også tager farve af den. (Hvis man gerne vil gøre gudstjenestelivet vedkommende for et nutidigt menneske !)

I vores salmebogstillæg er der et misforhold mellem kvaliteten af teksterne og kvaliteten af melodierne. Der er mange gode tekster og desværre langt færre gode melodier dertil. Måske skyldes det at en stor del af de kvalificerede kirkemusikere har valgt at distancere sig fra deres samtids (folkelige) musik, dyrke en svunden tids storhed og dermed skabt en stadig større kløft mellem deres faglige kunnen og det virkelige kirkelivs krav. Deres naturlige funktion som leverandører af nye salmemelodier (og kirkemusik) varetages derfor ofte i stedet af mere beskedne "musikalske ånder", hvis produkter man derefter kan rynke på næsen af og stemple som dårlig kvalitet. - Lidt en ond cirkel!

Kirkemusikerne og de kirkemusikalske uddannelsesinstitutioner bør tage ansvaret for at kirkemusikken udvikler sig forsvarligt i pagt med traditionen og ikke mindst i pagt med samtidens krav og behov. F.eks. synes jeg ikke at en nyuddannet kirkemusiker fremover bør stå fuldstændig magtesløs overfor fænomenet becifringsspil, som jo bruges meget i forbindelse med de nye salmer. Der bør i den forbindelse også være tilbud om "opførelsespraksis" af den rytmiske folkelige musik – så den kan formidles værdigt. Det forventes af os i det pulserende (kirke)liv at vi kan – og ikke at vi fornærmede drejer om på hælen og siger "det er jeg ikke forpligtet til".

Den unuancerede (angstbetonede) afvisning af rytmisk/folkelig musik er en stor fejltagelse. Hvis den samme begrænsende holdning havde gjort sig gældende i tidligere "salmegenerationer" havde vi sikkert ikke haft f.eks. "Lovet være du Jesus Krist" eller "Sorrig og glæde" eller "Giv mig Gud en salmetunge" i vores nuværende salmebog. Men vi har dem, - og lad os også få de bedste af nutidens salmer med !

MARIANNE CHRISTIANSEN

Gudsbilledet i "Tillæg til Den Danske Salmebog"

Hvis man forholder sig generelt til det, så sker der noget i gudsbilledet i tillægget i forhold til i salmebogen. Der sker en "afletning" af gudsbilledet. De store dogmatiske redegørelser for forholdet mellem Gud og mennesker og for forholdet i gudsbilledet internt, det finder vi ikke på samme måde i tillægget. Der findes enkelte trinitariske salmer, altså salmer, som udfolder hvad det vil sige, at Gud er treenig: Fader, Søn og Helligånd, som jo er grundtanken i den kristne kirke. Men ellers må vi generelt sige, at Gud tiltales og omtales som Skaberen, og det gælder for størstedelen af salmerne. Jesus tales der også til og om, men i højere grad Jesus som læreren, vejlederen, eksemplet. Det siges ovenikøbet et sted, at "Guds Søn var her og lærte os", altså Jesus bliver i nogen grad fortid, hvorimod det præsentiske Gudsbillede og ganske særligt Helligånden som nærværende i gudstjenesten, det er meget trukket tilbage i de nye salmer. Og det kan man se fra en simpel optælling af, hvordan man titulerer Gud og taler om Gud. Selve formuleringen af et trinitarisk gudsbillede er også meget svagt repræsenteret i de nye salmer. Den positive side af sagen er, at vi har en meget rig salmeskat, som virkelig går til bunds i den kristne lære, i den evangeliske forkyndelse, og derfor kunne man sige, at det er måske ikke lige der, behovet ligger i de ny salmer. Hvis de nye salmer skal være et alternativ, så skal de også repræsentere en alternativ måde, eller i hvert fald en supplerende måde, at tale til og om Gud på.

Man kan sige, at et område, hvor salmerne i tillægget udfylder et væsentligt hul måske netop er i forhold til det praktiske, i forhold til næsten. "Kærlighed til Gud og næsten" er der et afsnit i salmebogen, der hedder, og det kan tit være svært at finde salmer, som virkelig lægger vægt på, at det her har altså konsekvens i forhold til næsten. Det er næsten kun Kingo, der gør det. Og det har vi meget stærkt repræsenteret i tillægget. Men ellers kan man godt sige, at den "afletning" af gudsbilledet også er tidstypisk for os: At vi prøver at gøre tingene lettere, også ud fra kirkens skræk for at støde nogen væk, for at det her skal være for svært eller for uhyggeligt eller for uoverskueligt, så vi vælger i høj grad en nemmere indgang til tingene. Vi skal nogen gange begynde helt forfra med at introducere overhovedet et begreb om Gud. Med hensyn til afletningen er det også karakteristisk, at når vi siger trosbekendelsen i dag, også blandt præster, og vi kommer til "Han skal komme at dømme levende og døde", så "afletter" man simpelthen ordet "dømme", fordi man ikke tør tage det ord i sin mund.

I begyndelsen satte jeg mig for, at jeg ville bruge én salme fra tillægget hver søndag for at prøve det af. For jeg mener også, at vi har en forpligtelse som menighed til at gennemsynge det forslag, der nu ligger og så give til kende, hvordan det virker og hvordan det kan bruges. Og så må jeg jo indrømme, at som tiden er gået, er jeg "faldet tilbage" igen, fordi en del af motivationen er selvfølgelig at prøve tingene af, men på den anden side er gudstjenesten jo hver søndag en fejring og ikke et eksperiment, og ikke noget vi gør for at glæde salmebogskommissionen. Så derfor må man selvfølgelig på et tidspunkt vælge salmer ud fra hvilke, man mener er de absolut bedste på denne dag, i denne situation. Og der vil jeg altså ikke længere skelne mellem tillægget og salmebogen. Jeg vil have lov at vælge dem, som jeg finder er de bedste. Det skyldes nok også at letheden også nemt bliver trætheden: At man hurtig bliver færdig med letheden og det forenklede. At det forenklede har sin værdi som formidling, som forklaring, og måske i højere grad i andre fora end lige præcis i højmessen, hvor salmerne har deres liturgiske placering: Lovsang, anråbelse, taksigelse - og ikke så meget som forklaring. Og denne evindelige nervøsitet for det, der ikke er hverdagsagtigt, det, der ikke umiddelbart er forståeligt, den hersker mestendels fra forkyndernes side, fra de professionelles side. For ofte er det man søger i kirken som kirkegænger netop højtidsrummet, højt til loftet: Rum til det, som jeg ikke vover at formulere ind i mit hverdagsliv. At få, bare en gang imellem, låget taget af og udsynet, væggene, smækket ned, og få lov at undre sig. Og der er det, at vi mangler tilliden til, at folk kommer igen næste søndag. Der spiller altid en eller anden lille gnavende orm ind, der siger "Hvad nu, hvis der er nogle, der kommer denne ene søndag og aldrig mere, så skal de sandelig kunne forstå det hele". Vi har ikke mere tilliden til, at gudstjenesten er en del af en livsrytme, hvad den endnu, trods alt, er for mange mennesker. Og det er jo dens væsen, at den er den ugentlige, - eller årlige - tilbagevendende højtid, som sætter i gang til hverdagen, og som giver et andet lys ind over hverdagen. Men det er der, vi er så bange hele tiden: Det skal være så forståeligt det hele, ellers er vi bange for at kunderne ikke kommer igen. Det er jo i en eller anden forstand forbrugersynspunktet, der spiller ind her. Vi tør ikke samles - og vide, at vi samles - om det uforståelige, om det ufattelige. Og at der også for det er ord, som er ufattelige og vedbliver at være ufattelige. Det rum, det skal være i salmerne. Det betyder ikke, at det ikke også skal være hverdagsagtigt, men jeg mener, at er det andet rum, der er det vigtigste om søndagen.

SØREN E. JENSEN

Hvad er en salme?

Nis Bank Mikkelsen-bånd, 2. Mos. 15,1b-18 "Jeg vil synge...konge i al evighed" vekslende med Girrard, sk. 4-5

Beretningen, som Nis Bank-Mikkelsen her læste op, er den såkaldte "Sejrssang" fra 2. Mosebog, og som - hvis man vælger at læse Bibelen kronologisk - må betegnes som verdens første salme.

Salmen optræder et særdeles markant sted i den gammel-testamentlige beretning: Herren har netop ført sit udvalgte folk ud af trældommen i Ægypten gennem Sivhavet, skarpt forfulgt af Farao og hans krigere, som dog alle blev kvast da Sivhavet lukkede sig om dem. Foran venter nu fyrre års endeløs ørkenvandring inden Israel kan træde ind i Det forjættede Land.

Alle disse begivenheder er i Det gamle Testamente fortalt i prosa og holdt i datidsformen, men her i skæringspunktet mellem det som er sket og det som skal komme, er det som om man for et øjeblik stoppe op for nærmest ansigt til ansigt at hylde Herren Skaberen på tværs af tid og sted.

En af dette århundredes fremmeste salmeforskere, den norske Sigmund Mowinckel, har betegnet Sejrssangen som en Tronbestigelsessalme; en genre han giver følgende ord med på vejen:

Det mest fremtrædende træk ved disse salmer er deres aktualitet, deres nutidighed. Der kan ikke være tvivl om at den situation digterne har levet sig ind i og digtet ud fra - og som de vil have at den som synger eller hører salmen skal indleve sig i - er den at nu står folket - menigheden - foran den nye konges åsyn og hylder ham som den sejrrige konge, som har slået sine modstandere ned og sat sig på tronen, rejst sig rige og tiltrådt et velsignelsesrigt herredømme over sit folk og over den hele jord. Det kan være svært at forklare hvordan Herren, som jo altid er og har været Gud og hersker, også kan anskues som den som netop har tiltrådt kongeherredømmet, men der kan ikke være tvivl om at det netop er det sidste digterne vil sige: De ser for sig og lovsynger og lader menigheden lovsynge Herren som den som nu er blevet konge over sit rige.

Hvis Mowinckel har ret i sin antagelse betyder det at en salme må indrettes på en yderst raffineret måde: Hvad Mowinckel kræver er jo intet mindre end et værk, som besidder det kunststykke på en gang at være universel - en hyldest til den allestedsværende Herre og Skaber - og samtidig ned i mindste detalje minutiøs timelig for at fremkalde afsyngerens nu-og-her oplevelse, for som

Mowinckel også siger:

I Tronbestigelsessalmerne gør alt det stærkeste indtryk af noget aktuelt og nutidigt. Det er ikke bare i fantasien digterne har oplevet Herrens komme og tronbestigelse som noget nærværende, men som i og for sig kunne tilhøre både fortiden og fremtiden; nej, de hentyder til noget objektivt og uden for dem selv oplevet, som de er samtidige med.

Mowinckels betragtninger er centrale, ikke kun for den genre han kalder for Tronbestigelsessalmer, men for salmens væsen i det hele taget. Går man de store salmer efter i sømmene - og vi skal om lidt lægge arm med en af de helt store danske - viser det sig næsten med sikkerhed, at de er kendetegnet; dels ved at man ikke fornemmer den forfatter som står bag værket, dels at de er præget af en kraftig her-og-nu bevidsthed, som i de lykkeligste øjeblikke hverken kender til fortid eller fremtid.

For at opnå dette i teorien uladsiggørlige men i kunsten mulige kræves det først og fremmest af salmen, at den i ordets egentlige betydning er en klassiker. Hvis man forsigtigt skulle betegne salmen som mødet mellem den allervideste evighed og den allermest intense timelighed, så nytter det ikke noget at salmen er beskæmmet af tidstypiske henvisninger, som for eksempel at "Gud Faders åsyn hviler trygt på min Fergusons baghjul", og da slet ikke at salmen er forurenet med forfatterens private oplevelser - "Kristus kom da mor Gudrun skred" for nu at sætte det på spidsen.

Begge dele er efter min mening et problem i de moderne salmer, men ikke i Sejrssangen som vi indledte med. Går man den nærmere efter viser det sig nemlig at Herrens suverænitet er beskrevet som et herredømme over selve elementernes rasen, og skønt fjenden et enkelt sted nævnes ved Faraos navn, er salmen dog som helhed indrettet så fleksibelt, at man sagtens kunne forestille sig at det var svensken selv den sigtede mod.

Gerrard fade-up

Man plejer almindeligvis at opdele salmerne i to kategorier: på den ene side har vi salmerne i Det gamle Testamente - typisk Davidssalmerne - og på den anden side har vi de salmer som synges i kirken, og som vi specielt her i Danmark har så ypperlig en tradition for, hvad der forøvrigt er helt forunderligt. Normalt sætter man ikke forbindelseslinier mellem de to kategorier, velsagtens fordi

man mener at Davidssalmerne tilhører den jødisk-israelitiske menighed, hvor den danske salmeskat tilhører den luthersk-protestantiske. Men set ud fra en teknisk-kunstnerisk synsvinkel viser det sig at forskellen ikke er så stor endda. Ligesom Mowinckel kunne omtale tronbestigelsessalmerne som noget nærmest objektivt som fandt sted nu og her på tværs af fortid og fremtid, således gør det sig også gældende i de bedste danske salmer, for eksempel i det måske største mesterværk overhovedet.

1 Her vil ties, her vil bies,
her vil bies, o svage sind!
Vist skal du hente, kun ved at vente,
kun ved at vente, vor sommer ind.
Her vil ties, her vil bies,
her vil bies, o svage sind!

Det fortæller lidt om slidstyrken i Brorsons fantastiske salme, at det nok er den salme som har været udsat for allerflest analyser uden at nogen forsker mig bekendt har påberåbt sig at have tømt salmen for indhold. Tværtimod virker det som om, at jo flere tolkninger man kaster over den, des stærkere står den for hver gang man synger, hvilket man heldigvis gør temmelig tit.

Når Brorsons salme tilsyneladende ikke kan slides op, hænger det utvivlsomt sammen med at "Her vil ties" om nogen salme er bevidst om den her-og-nu-dimension, som Mowinckel plæderede for.

Det hører vi allerede i første vers, ja ligefrem i allerførste ord: *Her* vil ties, hvilket med det samme betyder at den tid og virkelighed som salmen udgør fuldt ud svarer til afsyngerens som nærmest tvinges ind i salmens univers, men salmens nutidighed understreges også ved glosen "vente" - "Vist skal du hente/kun ved at vente" - ; jeg mener, at vente er vel kun noget man kan gøre; det er jo rent nonsens at sige at om fem uger har jeg tænkt mig at vente...

2 Trange tider langsomt skrider,
langsomt skrider, det har den art;
dagene længes, vinteren strenges,
vinteren strenges, og det er svart!
Trange tider langsomt skrider,

langsomt skrider, det har den art.

Igen mærker vi overensstemmelsen mellem salmens tid og vor egen. Ikke noget med "trange tider langsomt vil skride" og da slet ikke "Trange tider langsomt skred", som var vi noget frem til den slags lalleglad jubeloptimisme som man ofte støder på i de moderne salmer. Strofen er holdt i en rolig konstaterende tone af noget som sker, og læg mærke til at den objektivitet som Mowinckel talte om - at salmen skulle tale helt for sig selv uden om forfatteren - her gør sig gældende. Med mindre man er helt ude på det psykoanalytiske overdrev er der vel næppe nogen som overvejer, hvordan salig Brorson i grunden gik og havde det da han skrev strofen. Salmen taler helt for sig selv, og nu lokker den atter:

3 Turteldue, kom at skue,
kom at skue bag gærdet hist!
Der skal du finde forsommers minde,
forsommers minde, alt grøn på kvist.
Turteldue, kom at skue,
kom at skue bag gærdet hist!

Jeg har tidligere nævnt at den gode salme skal besidde en fleksibilitet for at kunne gøre sig universelt gældende, og det er netop hvad vi er vidne til her i strofe 3: Den turteldue som omtales har givet anledning til utallige diskussioner blandt Brorson-forskere. Problemet er at der optræder et par stykker af slagsen i Det gamle Testamente: Dels er der en i Højsangen, og det må åbenbart være den som udgiverne af den nuværende salmebog mener Brorson har hentydet til, da Bibelstedet nævnes i en fodnote. Andre forskere - senest Erik A. Nielsen - foretrækker derimod den due som Noa sendte ud efter Syndfloden.

Jeg siger det som det er: jeg giver dem alle ret og lidt til og meget mere, for når Brorson kun har skrevet "turteldue" uden kildeangivelse hænger det efter min mening sammen med selve salmegenrens væsen. Ligesom jeg nævnte at fjenden i Sejrssangen principielt kunne være den hinsidan, således kan turtelduen også være såvel turtelduen i Højsangen som Noa-duen, ligesom den kan være alt muligt andet. Vi har at gøre med en typologisk due, ur-turtelduen, og personligt har jeg altid i min egen selvspejlende natur opfattet turtelduen som mig selv, minsandten. Flink, som

salmen er, lokker den afsyngeren ind i sit univers gennem en pragtfuld titulering. Endelig må vi ikke glemme at turteldue i sig selv er et dejligt ord; jeg nyder ligefrem at sidde og sige det for åben mikrofon...

4 Eja, søde førstegrøde,
Førstegrøde af bliden vår!
Lad det kun fryse, lad mig kun gyse,
lad mig kun gyse, det snart forgår.
Eja, søde førstegrøde,
førstegrøde af bliden vår.

Som jeg nævnte må der aldrig være forbindelse mellem salmen og den forfatter som har skrevet værket, men hvad gør vi så nu, hvor der pludselig optræder en 1. person singularis - "lad mig nu gyse"? Hvem er dette jeg? Er det salmens eller afsyngerens? Vi ved det ikke, tænker vel dårligt nok over det, for nu er vi så langt inde i salmen, at vi nærmest er et med den. Den eneste tolkning som jeg har svært ved at acceptere er, at det skulle være Brorsons eget, hvilket desværre ofte hævdes, specielt blandt teologer, men det synes jeg er en reducering af de grovere. Lad mig sige det enkelt: Hvis Brorson ønskede "at udtrykke sig selv", som man siger, så ville han næppe have kastet sig ud i så mange fiksfakserier, som gør sig gældende i salmen, også i den følgende strofe...

5 Due, kunne du udgrunde,
du udgrunde, hvad der nu sker!
Kulden den svækkes, blomsterne dækkes,
blomsterne dækkes, jo mer det sner.
Due, kunne du udgrunde,
du udgrunde, hvad der nu sker!

Der står ikke så lidt på spil i denne strofe: for det første understreges her-og-nu-bevidstheden, som spiller så stor en rolle i hele salmen, atter: "hvad der *nu* sker". For det andet er den tolkningens åbenhed som vi også stødte på ved turtelduen mildt sagt tilstede: jeg er trods mange spekulationer endnu ikke klar over, om vi har at gøre med en kold eller en varm strofe: Kulden den svækkes, siges

der; det bliver altså varmere. Men blomsterne dækkes fordi det sner, hvilket altså vil sige at det bliver koldere. Men omvendt får man fornemmelsen af at sneen lægger sig som et varmt tæppe over blomsterne. I sandhed er der grund til at spørge duen om, hvad det er der sker. Og så alligevel ikke, for nu er man så sammensmeltet med - eller om vil: fastfrosset til - salmens univers, at man faktisk overhovedet ikke bekymrer sig. Og så rummer strofen endda en tredie hemmelighed: Det er Johannes Møllehave som har gjort den geniale registrering, at Brorson gør selve det lydlige til et udsagn i sig selv: "Due, kunne du begrunde..." ; de mange u'er får ligefrem selve sætningen til lyde som en kurrende due.

Og så er vi modne til at der kan smides trumf på:

6 Kom min due, lad dig skue,
lad dig skue med olieblad!
Se nu er stunden næsten oprunden,
næsten oprunden, som gør dig glad!
Kom min due, lad dig skue,
lad dig skue med olieblad!

Måske har vi her at gøre med det største tidskompleks, ikke kun inden for dansk salmekunst men inden for dansk digtning overhovedet: på én linie serverer Brorson mødet mellem den himmelske evighed og den jordiske timelighed: "Se, nu er stunden næsten oprunden". Vi er ikke helt inde i det, som teologerne kalder for evighed og som moderne kunstnere kalder for intethed, men vi er det *næsten*. Og det er vi *nu*! Tættere på kan jeg i min vildeste fantasi ikke forestille mig at man kan komme, og så følges der ovenikøbet helt blæret op med en hel umiddelbar, nærmest lars hugsk, konstatering med direkte approach til alle sanser: "som gør dig glad". Svar mig lige engang: Kan det gøres bedre? Hvis jeg var psalmist ville jeg lægge pennen på hylden lige på stedet...

Nu hører jeg allerede indvendingen: Brorson levede i en anden tid som ikke siger den moderne bevidsthed en kæft. Det sidste er ikke rigtigt: Brorsons versekunst virker stadig fantastisk nutidig, og det er mit indtryk at han bliver brugt som aldrig før, i hvert fald er der kommet ikke så få bøger om ham de seneste år. Til gengæld er det rigtigt at han levede i en anden tid, hvor det sandsynligvis var mere umærkeligt at jonglere med den religiøse begrebsverden på en direkte måde, sådan som det gang på gang finder sted i Brorsons lyrik. I dag er det mere kompliceret: hvad enten

vi bryder os om det eller ej, må vi erkende at Gud er så meget død, at en lovsang til ham enten må begrundes eller forvrænges. Og det matcher lige som ikke med salmens her-og-nu-identitet.

Måske er det derfor at det i dag er så svært at lave gyldig religiøs kunst: man bliver nødt til at omtale det hinsidige ad omveje; går man lige på kommer det uundgåeligt til at lyde som et krampagtigt postulat.

Det kan man finde mange fæle eksempler på i det "Tillæg til den danske salmebog" som udkom for et par år siden, og som i visse kredse har fået øgenavnet "Den forlorne perletand" på grund af Tillæggets gennemgående tone af fersk vitalisme.

Dermed ikke være sagt at salmegenren er død, måske viser det sig bare at den dukker op helt andre steder end hos de erklærede eller måske ligefrem personlige kristne...

Ingmann: "Duerne flyver"

Klaus Rifbjerg har næppe haft salmegenren i tankerne da han skrev "Duerne flyver" tilbage i tresserne, men måske netop derfor har digtet en større mulighed som moderne salme, end hvis han på forhånd havde haft salmen som formål, sådan som det åbentlyst gør sig gældende hos digterne i salmebogstillægget. Men til forskel fra disse er Rifbjergs digt præget med den selvfølgelighed som også er en nødvendig ingrediens i en god salme. Og mere end det gør "Duerne flyver" til en salme: duen symboliserer som bekendt Helligånden, ligesom den som nævnt spiller en væsentlig rolle flere steder i Det gamle Testamente, men til forskel fra Brorson - som nøjedes med at nævne ur-turtelduen uden kildeangivelser - har Rifbjerg som det moderne menneske han er valgt at sætte duerne i flertal for at understrege at det er flere forskellige der kan være tale om. Ydermere overholder digtet salme-dogmet om at begivenheden skal finde sted nu og her - "Så mærker du hjertet, der også vil lette" - og endelig har det vist sig at digtet faktisk kan begå sig som kollektiv sang - hvad der jo først og sidst er et krav til en salme - på grund af Bent Fabricius Bjerres fremragende melodi.

Der er nok en del som finder det temmeligt pauvert at vi må helt tilbage til et kulturradikalt digt fra tresserne for at finde et nogenlunde gyldigt bud på en moderne salme. Kan det virkelig passe at det religiøse sprog er så meget i krise, at det kun kan omtales af så forsigtige omveje? Jeg erkender at jeg heller ikke er helt stolt af løsningen, men heldigvis har jeg et sidste es i ærmet som gerne skulle bevise at det ikke står så grelt til med den aktuelle religiøse kunst, som

salmebogstillægget lader os ane.

Den australske rocksanger Nick Cave udgav sidste år albummet "The Boatmans Call", hvor i hvert fald et par af numrene direkte må betegnes som moderne salmer.

Et af dem foregår sågar i en kirke: en tilsyneladende tilfreds mand er på vej til gudstjeneste, hvor han uden undren hylder den pragtfulde dag, og inde i kirken opfører han sig også som moderne kirkegængere gør flest: han ser på de opstillede apostelstatuer og tænker at "det må være okay for nogen". Men under tekstlæsningen får han en religiøs oplevelse: Det er Lukas-evangeliets kapitel 24, hvor den korsfæstede og døde Kristus vender tilbage til sine disciple; en temmelig bastant tekst må man også sige, og afsyngeren bliver da også så overvældet af skønheden at han ønsker at gå i et med stenapostlene for ikke at blive blændet. Det forstår sig at der nu er god grobund for at modtage nadveren, og det er netop her at Nick Cave formår, hvad moderne psalmister mangler, nemlig at lave en lige-nu-og-her-hyldest til Kristus: "Ingen Gud i Himmelen og ingen djævel under havet kunne formå at bringe mig på knæ som dig, baby!" synger han med en henvendelse så direkte til den inkarnerede Guds søn, Kristus Jesus, at det ville gøre Brorson misundelig...

Nick Cave: Bromptom Oratory

PER HØJHOLT

Lille stykke om salmer

Lad os bare gå til biddet: Ofte, når jeg falder i snak med teologer og andet kristent folkefærd, sker det at de siger: Hvorfor skriver du ikke nogle salmer, og så henviser de med skam at melde til den store, syngende menighed, hvis behov man kunne stille tilfreds med gode salmer. Og ofte svarer jeg lidt hovent, at det gider jeg da virkelig ikke, hvilket får dem til at smile forborgent: Han kan nok ikke!

Vel kan jeg så, men giv mig en grund til at gøre det! Salmer forudsætter så mange ting, som jeg ikke kan stille noget op med. De forudsætter at verden er skabt, de snakker om skaberværket, og det er for mig volapyk. De opererer med en instans for enden af alt, et altets ophav, og det er døden for moderne poesi.

Lad nu være med at tro, at jeg hermed ser bort fra vores store, stolte salmetradition, Kingo, Brorson, Grundtvig etc. Sådan er det slet ikke, men det er jo netop en tradition, noget vi nærer os af, noget som er grunden vi bygger på, store poeter som er værdige forbilleder, - skylder vi ikke dem at lave ordentlig poesi i deres efterfølgelse, og ikke den slappe eftersnak, vore dages menigheder åbenbart affinder sig med? Det mener jeg. Og samtidig må vi se i øjnene at verdensbilledet har ændret sig og livet med, der er ingen skaber, intet ophav, det er sølle afledt materialisme at tro andet, logisk, men efter en sølle logik, som de færreste lægger hoved til.

De store gamle havde den fordel at de var troende i deres forstand, de havde Gud som sidste lyksaliggørende instans, som løste alle gåder op, og som de uden videre kunne henvise til, og alle forstod dem og troede dem. Mens man kan sige, at de gamle salmedigtere besang det skabte, er vi nu om dage mere undersøgende, forskende. Og det er besværligt sådan at skulle tænke meget forfra, opleve sandheder betvivlet og alligevel benytte det sprog som de gamle er årsager til. Sprog er noget trægt noget at have med at gøre, for det fragter så meget, ja, nærmest alt.

Kaster man et blik i den samling af moderne salmer, som foreligger, bekræftes man i dette indtryk, stort set udelukkende slap, eftersnakkende poesi, poesi der ikke aner hvorfor den er så dårlig, som ikke fatter al poesis, og traditionens, grund: Forsøg, udforskning af den eksisterende verden på dens betingelser. De gamle salmedigtere var sande over for deres virkelighed, de nye er løgnagtige over for deres, og det ser folk jo, og derfor synger de kun tøvende med!

Det er jo ikke deres sprog, og det kan de godt høre. Moderne salmer pynter sig med "modernismer" som "beton" og "asfalt" og andre, som får dem til at syne nutidige, rigtig moderne, men de har desværre misforstået det hele: Moderniteten udforsker principielt alt, hvad som helst betvivles, og det kan man jo ikke, når alt er givet på forhånd, også det slemme.

En anden - en helt anden - indvending er teksternes strofiske form. Man ser det i tillægget, de bedste af salmerne er skrevet af drevne versifikatører som Møllehave, Brandt, Busk Sørensen osv., folk som kan deres håndværk og skriver rimelige vers, men som - heller ikke de - undgår det parodiske præg, der stempler enhver ny salme. Den prøver at ligne, og den ligner lidt uden dog at være den ægte vare, og sproget er som sædvanlig den skyldige. Det siger altid mere og andet end forfatteren tror, og det skal der kalkuleres med, og dette falder ikke de kære salmedigtere ind.

Hvis det overhovedet ikke kan høres af menighederne, er det fordi de må være døve for al anden musik end salmers, og så snart de træffer på ord og vendinger, som de er fortrolige med falder åbenbart kritikken væk. Og så snart vi andre bruger af de ord kommer vi til kort, og må tage vores tilflugt til blasfemien og ironien, for overhovedet at komme til orde!

JØRGEN I. JENSEN

Kommentar om salmemelodier udenfor gudstjenesten

I oktober 1997 medvirkede madrigalensemblet Vox temporis i en uges radioprogrammer, hvor Per Højholt blev interviewet om sit syn på udvalgte danske salmer. De fem udsendelser var tilrettelagt af Søren E. Jensen, der - skønt vi ikke tidligere havde arbejdet med salmer - insisterede på at netop Vox temporis skulle udføre de ledsagende salmer, fordi det svarede til udsendelsernes alment oplysende karakter. En speakerkommentar, der motiverede de meget hurtige eller udpræget langsomme tempi, holdt stort set i pianissimo, udgik fra følgende let udvidede tekst.

I modsætning til udbredte forestillinger er mange af de danske salmemelodier præget af intensitet, nerve og skarphed. Det er en erfaring, man kan gøre, hvis man arbejder med salmemelodier med et mindre vokalensemble uden instrumentledsagelse. Vox temporis arbejder til dagligt udelukkende med engelske og italienske madrigaler, gennemgående fra sidste del af det 16. århundrede. Men det viser sig hurtigt, at der ikke er særligt langt fra denne musik til den protestantiske koral og nogle af de senere salmemelodier - at madrigalkunsten er nabo til livsnerven, centrum i den lutherske kultur. Begge de to former, koralen og madrigalen, har den ambition at skabe den store afklaring i en mindre musikalsk form, at vise den store helhed i en vanddråbe. Den lutherske kultur har et fraktalt element i sig: eet eneste skriftsted kan åbne til hele Bibelen, når man mediterer over det, een eneste salmetekst kan rumme hele evangeliet når musikken fortolker det: denne eftertænksomhedens og musikkens bearbejdelse af bevidstheden har man overset nogle gange, når man har hævdet at den lutherske kirke ikke har nogen religiøs praksis.

En salmemelodi skal, parallelt med den senere melodi til Højskolesangbogen, i sig selv, i selve sin sluttede form, være så samlet, at den skal kunne få tekstens indhold frem i snart sagt enhver udførelse. Koralerne er ikke, ligesom madrigalerne, koncertsalsmusik. Der figurerer hverken styrke- eller tempoangivelser i Koralbogen, igen parallelt til Højskolesangbogens melodibog. Det er et i virkeligheden uhyre bemærkelsesværdigt træk, når man samtidig tænker på den minutiøst, i mindste detalje gennemarbejdede og gennemtænkte udsættelse, de fleste af melodierne bringes i.

Af den grund behøver man hverken at sigte på en nøjagtig historisk rekonstruktion eller på en forceret modernisering. Når man synger salmer - ja, i det hele taget oplever ældre musik - befinder man sig hverken i fortid eller nutid. Når salmen synges eller udføres, synker man ikke

blot hen i gamle dage, i noget der ikke længere eksisterer (bl.a. fordi det måske aldrig har eksisteret). Men man er heller ikke blot udleveret til nutidens svingninger, uden afstand; det labile i enhver tid og ethvert følelsesliv får modspil af et tonesprog, der er usædvanligt og lever i sin egen ret.

Man befinder sig med andre ord i en tredje tid - igen et helt selvfølgeligt, men samtidig et meget gådefuldt træk. De store salmekomponister som f.eks. Thomas Laub, er dem der, i hvert fald under moderne vilkår, kan indfange denne tredje tid i deres melodier. Den tredje tid er grænseoverskridende: salmens tekst fra fortiden kommer til at rejse sig som en konstellation af noget nyt og noget gammelt, der tilsammen kaster lys fremad, sprænger grænsen til fremtiden. Der er næppe tvivl om at man her befinder sig tæt på evangelisk kristendoms og dansk, grundtvigsk-luthersk kristendoms inderste mysterier, at koralmelodien er en tidslig-musikalsk version af den protestantiske erfaring, at det mindste og afsluttede kan give adgang til det evige og altomfattende. Som i Luthers nadverskrift mod Zwingli. Eller som i den grundtvigske kristendoms fremhævelse af trosordet som det lille, afsluttede ord, der dog bevæger sig ind i evighedernes evighed.

Den mindste form, nodebilledet i koralbogen, kan give et nøjagtigt billede af - ikke fortiden, men proportioner og strukturer i et fortidigt univers, et indbegreb, som måske først nu skal til at blive levende brug.

Men netop denne sluttethed og indre samlethed, nede i musikkens struktur, giver frihed til nyt foredrag, frihed til udtryk alt afhængig af situation og ensemble. Melodierne kan tåle forskellen mellem den orgelledsagende menighedssang, der har sit tempo i gudstjenestens rytme, og så andre sammenhænge, der har deres eget tempo. Salmerne er beregnet til fællessang, men de er samtidig musikalske ædelsten der kan tåle flere belysninger - svarende til udførelsen af de forskellige vers i en salme af både menighed og som kunstmusik, som fandtes i ældre luthersk gudstjenestetradition. I koralbogens hus er mange boliger.

NILS HOLGER PETERSEN

Skal og kan salmer være moderne?

Et uvidenskabeligt essay

I forskellige sammenhænge har jeg ytret tvivl om salmegenrens muligheder som moderne udtryksmiddel i gudstjenesten. [1] I det følgende vil jeg gerne uddybe synspunktet med udgangspunkt i en overvejelse vedrørende berettigelsen af et krav om modernitet for dette element i gudstjenesten. På en måde kan kravet virke selvfølgeligt, hvorfor argumentationen ofte springes over. Ud fra en fundamental teologisk synsvinkel kan man omvendt føle kravet som helt forfejlet. Det drejer sig på den ene side om gudstjenestens folkelighed og på den anden om gudstjenestens karakter af bekendende og lovprisende forsamling.

Med gudstjenestens folkelighed – og det handler her om Den danske Folkekirkes situation - mener jeg intet andet end en karakteristisk, der tager det alvorligt, at gudstjenesten er folkekirkemedlemmernes forsamling, med andre ord en forsamling, der skal kunne give mening for det store flertal af den danske befolkning her mod slutningen af det 2. årtusinde, der står som medlemmer af folkekirken. Det handler ikke – for mig at se – om popularitet; det handler end ikke om forståelighed i en snæver forstand, hvor der tænkes, at hvert enkelt ord og eller teologisk tanke, der skal formuleres i gudstjenesten, skal kunne forstås af alle – eller af et gennemsnit af befolkningen. Så måtte jo f.eks. også store dele af bibellæsningerne afskaffes. Men det drejer sig om en vis grad af overordnet genkendelighed, et naturligvis vanskeligt håndterligt begreb. Et moderne gennemsnitsmenneske bør ikke føle sig som i et museum, når det går i sin egen kirke til en gudstjeneste, der hævder at handle om det dybeste og mest relevante i menneskelivet: Meningen i livet, genoprettelsen af alt det, der kan gå skævt for mennesket og så hyppigt også gør det. At skulle forstå alt i en gudstjeneste, der vil operere på et vist niveau og dermed også tage deltagerne alvorligt som selvstændige individer, er nok ikke et rimeligt krav for den, der ikke gør sig nogle anstrengelser for at komme ind i det, det handler om. Alt har – naturligvis – visse forudsætninger, for at man kan forstå det. Det, det derimod kommer an på, er, at gudstjenesten fungerer på en sådan måde, at "det typiske moderne menneske" kan mærke, at det, der foregår, handler om et menneskeliv, der kan genkendes.

---

1 *Salmesang og modernisme* (Hymnologiske Meddelelser, 15. årgang, nr. 2, Kbhvn. 1986, s. 69-83), og *80'ernes salmemelodier* (Kritisk Forum for Praktisk Teologi, nr. 29, Århus 1987, s. 31-46), samt *Salmen og det*

Hvem dette moderne menneske så måtte være – og om der findes et typisk sådant - må lige nu stå hen, men selvom jeg næppe vil turde hævde eksistensen af en egentlig type på "det moderne menneske", så vil jeg alligevel hævde, at der er grundlæggende tidstypiske træk i den danske befolkning anno 1999, som gør at visse udtryksmidler virker åbnende, umiddelbart mulige at forholde sig til, mens andre virker forældede, fjerne på en måde, der absolut ikke virker befordrende for et ønske om at forstå, hvad det handler om. Om ikke andet, så er der næppe tvivl om, gennem statistiske undersøgelser og hyppigt tilbagevendende krav om, at nu må folkekirken prøve at blive "tidssvarende", at der ligger et eller andet problem gemt her, uanset at det samtidig er vigtigt at gøre sig klart, at det ikke nødvendigvis er dem, der mærker problemet på deres krop, der også har forudsætningerne for at komme med en løsning. Men diagnoserne må man nok tage alvorligt.

Det er – indrømmet! – lidt diffust med det "typisk moderne", men jeg tror ikke, det kan nytte at forskanse sig i problemets teoretiske vanskelighed. Når vi ser film og teater, læser litteratur, hører musik, klæder os, lytter til hinanden tale, er det evident, at vi også uden at have teoretisk viden om stilarternes forvandlinger gennem tiderne, ikke bare er i stand til, men slet ikke kan undgå at reagere spontant på signaler i det medium, vi træder i kontakt med i henseende til at føle os i kontakt med det eller det modsatte. Det handler bestemt ikke om forståelse alene. Megen utvetydig moderne kunst er ikke sådan at "forstå", hvis vi med ordet vil betegne, om vi kan forklare eller opleve en klarhed i forhold til det betragtede. Det handler snarere om oplevelse af samtidighed.

Og jeg må understrege, at det ikke handler om at kunne lide eller at føle interesse for noget alene. Det kan vi jo sagtens med masser af ældre kunst, f.eks. Ikke mindst inden for hvad der som regel betegnes som den klassiske musiktradition er det interessant - og et i forhold til de fleste andre kunstarter ganske overraskende faktum – at adskillige mennesker føler sig betydeligt mere tiltrukket af den gamle musik (inden for en forholdsvis afgrænset og som "klassisk" opfattet periode, groft taget fra 16-1700 og frem til ca. 1900) end af nutidige musikalske udtryk. Musikkulturen har her på en ganske bemærkelsesværdig vis et problemfællesskab med gudstjenesten.

Nu er musikkulturen og æstetiske sammenhænge i almindelighed ikke på samme måde underkastet en vurdering af det hensigtsmæssige, i og med at man kan gøre gældende – og sandelig også hyppigt gør det – at det udelukkende handler om, hvad man har lyst til. Men er der en prætention om, at en bestemt begivenhed har ultimativ betydning i menneskelivet, sådan som gudstjenesten jo i en traditionel teologisk sammenhæng hævdes at have det, da er det unægtelig en

anden sag. Så er det ikke akceptabelt at sige, at den traditionelle gudstjeneste er en form, der taler til dem, der nu kan lide dens særlige kunstnerisk-teologiske sprog. Så har man svigtet den folkelige opgave at være gudstjenstlig forsamling for hele kirken, med andre ord det store flertal af hele den samlede befolkning i Danmark, der har bevaret dette traditionelle kirkelige tilhørsforhold.

Gudstjenesten består jo af adskillige og forskellige grundelementer. Der er næppe tvivl om, at det i gudstjenesten, der mest utvetydigt har taget forholdet til den moderne verden alvorligt er prædikenen. Det er fint nok – uden at forklejne de mange problemer, der naturligvis også findes her. Det drejer sig ikke om at sikre, at enhver prædiken og enhver gudstjeneste fungerer problemfrit i forhold til "moderniteten", men snarere at der i hvert fald arbejdes med den pågældende form på en måde, der mærkes som seriøs og i øjenhøjde med problematikken. "Det vellykkede" er i sig selv et problematisk begreb, som kan komme til at have noget æstetiserende over sig, som måske er en væsentlig side af gudstjenestens nutidige problematik. Bibellæsninger og liturgiske formuleringer, der så at sige repræsenterer kristendommen på et overordnet plan må i en vis forstand være tidsuafhængige, eller i hvert fald, som det ofte er blevet udtrykt, tilhøre den langsomme historie, hvor prædikenen tilhører den hurtige. Der er brug for begge dele i en gudstjeneste, både det der afspejler, at gudstjenesten er en form, der lader mennesket møde det evige, det guddommelige, som naturligvis må fremtræde som fundamentalt uafhængigt af vekslende tiders sprog- og andre dragter, og det der viser at gudstjenesten er det sted hvor mennesket, der på ingen måde er uafhængigt af sin egen tid, sit sted og sin historie tages alvorligt og tales til. Med andre ord bliver der ganske forskellige æstetisk-teologiske kriterier for de forskellige genrer inden for gudstjenesten.

Hvor er det mennesket selv kommer til orde i gudstjenestens postulerede møde mellem menneske og evangelium? Det er – i luthersk gudstjenestetradition – netop i salmen. Det er den lutherske gudstjenesteforestilling, at her udtrykkes – med en laubsk formulering - menighedens stemthed overfor evangeliet, dens ja og amen. Nu kan man naturligvis ende i enten sarkastiske eller i hvert fald problematiserende spekulationer over den samlede danske folkekirkelige menigheds faktiske stemthed overfor evangeliet. Og mange vil vel nok hævde, at det er her gudstjenestens egentlige problematik ligger, og at det med andre ord ikke har noget at gøre med gudstjenesteæstetik, men helt enkelt er et problem omkring kristendommens folkelige basis i Danmark (og selvfølgelig mange andre steder i verden). Det kan man mene, og i så fald er det logiske skridt at påbegynde afviklingen af en folkekirkeordning, som i så fald må anses for absurd.

Men mener man – som jeg og ganske mange andre gør det - i forlængelse af den gamle Morten Pontoppidanske tankegang, at kristendom ikke sådan kan måles, og at vi snarere skal gå den anden vej og aksiomatisk fastholde, at står man i folkekirken, så har man selv valgt at betragte sig som et kristent menneske – jeg ser her bort fra eventuelle og problematiske juridiske spidsfindigheder omkring kirkeskat og lignende, som let kunne løses ved administrative indgreb, der ikke ændrede grundlæggende i folkekirkeordningen – hvorfor kirken og dens gudstjenesteordning ikke har nogen anledning til at ville lege åndelige dyneløftere. Så må man med andre ord tage folk på ordet, men dermed også se i øjnene at det ikke i traditionel forstand mere kan handle om et "ja og amen". Vi lever på den anden side af oplysningstiden, og noget af det, der er sket i historiens løb er, at mennesker – i al almindelighed synes det - føler det som lidt af et overgreb, om de bliver gjort til en form for flokdyr, der på forhånd foreskrives et bestemt svar på det, der sættes foran det. Skal vi synge ja og amen vil vi have lov at overveje det, mulighed for at tage stilling selv først. Men det kan gudstjenesten vel ikke skabe rum til?

Så vidt jeg kan se det, lever vi i så høj grad i en periode, hvor vi må have et relativt forhold til alt, selv til det, vi føler langt nede i vores underbevidsthed, at de måske eneste måder, hvorpå vi med "os selv i behold" for tiden (for det kan meget vel ændre sig igen) kan ytre os kollektivt enten er i form af traditions-citater eller i form af tvivlsytringer. Man kan på mange måder se det i "tidens" forskellige udtryk for f.eks. den mest traditionelle af alle værdier, kærligheden. Film og litteratur giver tydelige eksempler på, hvordan positive ytringer om kærlighed må formes som enten direkte eller indirekte citater, i en eller anden form sættes i anførselstegn for at virke acceptable. Det handler ikke – tror jeg – om mindre evne til kærlighed i dag end tidligere, men om en ekstrem sårbarhed og hudløshed overfor det trivielle, overfor tilsyneladende normative følelser. Ved anførselstegnene skabes en frihed, fordi det så lægges ud til den enkelte at tage det ytrede som positivt sandt, som ironisk eller eventuelt som et åbent spørgsmål. Derfor fungerer f.eks. Lars von Triers "Breaking the Waves" så sitrende moderne – uanset om man bryder sig om filmen og dens budskab eller ej. Relevant og provokerende er den og undgår netop at låse tilskueren fast samtidig med, at den tilbyder én eller evt. flere tolkninger af den historie, der stilles frem.

Gudstjenesten må – om man vil fastholde folkekirkens mulighed for at være kirke for alle dem, der faktisk tilsyneladende ønsker at være i den – ikke fastlåse menighedens ja og amen på anden vis end som den tradition, kirken naturligvis lever i og af. Men det utvetydigt moderne udtryk for et menneskes møde med evangeliet kan næppe være andet end enten undren i ordets meget fundamentale forstand, altså ikke blot en teologisk forstået lovprisende undren, men en reelt

spørgende – måske interesseret – undren, skepsis eller modsigelse. Denne modsigelse kan i sandhed udgøre et meget frugtbart grundlag for det møde mellem evangelium og menneske, som både kan komme frem i prædikenens overvejelse og i sakramenternes traditionelle udtryk. Men om salmen skal fastholdes som udtryk for menneskets eget svar på evangeliet, da må salmen være i overensstemmelse med det alment moderne menneskes mulige ærlige forhold til kristendommen. Da må salmen opgive ethvert opbyggeligt-pædagogisk forsøg på at liste en traditionel menighedsholdning ind. Da er det langt mere ærligt at sige, at det har vi netop de traditionelle salmer til. De kan nemlig – som vi tydeligt kan fornemme det – sagtens fungere. For dér citerer den moderne menighed den rolle, som menigheder tidligere har indtaget, og som man sagtens kan citere uden at føle sig fastlåst. Det er når sproget i salmen bliver utvetydigt moderne samtidig med, at det teologisk låser fast, at der opstår en følelse af indeklemthed.

Der må med andre ord være sammenhæng mellem indhold og form. Et moderne sprog og et moderne tonesprog må svare til et indhold, der for alvor tolker "det moderne menneskes" alment-kulturelt mulige forhold til kristne udtryk. Men det bør ikke forstås sådan, at det foregriber menneskets inderste forhold til kristendommen.

Jeg har i tidligere ytringer – som jeg har refereret til ovenfor – først og fremmest slået på, at gudstjenesten for at undgå at være en historiserende form måtte indoptage samtidige kunstneriske udtryk, og at disse nok i høj grad måtte blive så komplekse, at salmen, der for at kunne fungere som fællessang, formentlig er nødt til at være i en enkel strofeform, derfor næppe kan honorere det krav. Derfor har jeg henvist til andre mulige, større og mere komplekse musikalsk-poetisk-dramatiske former som mulige løsninger på dette problem, hvilket imidlertid indebærer en stor usikkerhed og en lang eksperimenterende periode fremover for gudstjenesten. Spændingen mellem kravet til salmen om at kunne fungere praktisk sangligt og den kunstneriske moderne kompleksitet gør genren omtrent umulig, skønt det måske kan gøres gældende at en moderne viseform (jfr. Benny Andersens digte) kunne være et muligt bud på en form, der – hos en fintmærkende kunstner med teologisk-folkelig forståelse - kan balancere mellem disse to hinanden (næsten) udelukkende krav om indholdsmæssig og æstetisk kompleksitet og ydre enkelthed. Men dertil kommer så den musikalsk-teologiske ægthed, der vil kræve en lydhør indarbejdning af sådanne former i den overordnede gudstjenesteform, hvilket ingenlunde er en enkel sag.

I de her anførte – løst henkastede og (er jeg mig bevidst) ganske ufærdige – betragtninger nærmer jeg mig problemet på en lidt anderledes måde, der dog fører til stort set det samme resultat: At salmen som genre enten er et traditionselement og som sådan kan fungere

fremragende (afhængig af poesiens og musikkens iboende æstetisk-teologiske kvaliteter, for hvilket kriterierne er betydeligt enklere, fordi det drejer sig om historiske udtryk), eller må transformeres til noget helt nyt i forhold til den traditionelle genre. Men i nærværende essay har fokus snarere været det indholdsmæssige end det formmæssigt-æstetiske, bortset fra påstanden om, at der må være en overensstemmelse imellem disse. Form og indhold er ikke to uafhængige størrelser, men må indgå et – gerne dialektisk – forhold til hinanden.

Men starter man med det indholdsmæssige og forsøger herudfra at komme frem til hvilke kunstneriske former, der ville kunne bruges, kan det dels være, at man på naturligere vis når frem til noget brugbart – og noget der ikke slavisk fastholder, at en salmemesse er den eneste mulige løsning på den lutherske gudstjenestes problematik. Man bør huske på Luthers ord, at en gudstjenesteordning er en ydre sag. Ordningerne skal befordre troen og kærligheden og ikke være til ufordel for troen. Hvis de ikke gør det længere, er de allerede døde og gælder ikke længere; det er ligesom når en mønt, der er blevet forfalsket pga. misbruget ophæves og ændres, eller som når nye sko, der er blevet gamle og trykker, ikke længere bruges, men smides væk, og der bliver købt nye i stedet. [2]

Nogen klar løsning på gudstjenestens og salmesangens problematik kan jeg med andre ord ikke angive, men det forekommer mig, at man måske i for høj grad er startet det forkerte sted, (det gælder nok også mine egne tidligere kommentarer). Det handler ikke primært om at forny salmegenren, men om at skabe en gudstjeneste, der teologisk er i overensstemmelse med en ekklesiologi, der tager kirkeordningen, vi har, alvorligt – med mindre man vil arbejde på at ændre denne. Så må man se, i hvilken grad salmeformen er egnet til de krav, som gudstjenesten må leve op til. Det er disse fundamentale krav, jeg har skitseret ovenfor – og så vidt jeg kan se, fører de primært til, at det, der skal være nutidigt, ikke kan være en traditionel salme indholdsmæssigt og formmæssigt. Men det kan være, at en strofisk form, der forholder sig tilstrækkelig dialektisk til salmegenren, vil kunne fungere her, ligesom det også kan være, at det er gennem mere komplekse musikalsk-poetiske former, man vil kunne finde adækvate udtryk for den moderne potentielle kirkegængers (gudstjenestens almene målgruppes) plads i gudstjenesten. Det drejer sig under alle omstændigheder om et teologisk-kunstnerisk arbejde med en udfordring, der på én gang er traditionel og helt ny. Alt for længe har man gået uden om denne udfordring, kirken bør efter min mening – som da Luther i samarbejde med ypperlige musikere i sin samtid, Johann Walter og

---

2 Det afsluttende afsnit i Luthers *Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes* (1526), her parafraseret. Teksten findes i Weimar-udgavens bind 19, men også både i nyere tyske og danske oversættelser. Teksten er parafraseret i tæt overensstemmelse med Luthers egen tekst.

Interview med Bjarne Lenau Henriksen

v/ Søren E. Jensen

Bjarne Lenau Henriksen: "Jeg har det sådan, at jeg kan godt lide, at salmer har en substans, der kan slides på. Jeg kan godt lide, at salmer har en substans, som du skal reflektere over, og jeg kan godt lide, at salmer sætter dig til hele tiden at tænke videre og tænke anderledes. Der synes jeg, at vi i vores salmebog har så utrolig mange, gode salmer, som kan slides på, og som man dagligt kan forundres over."

Interviewer: "De bliver jo beskyldt for at være uforståelige, mange af dem?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Ja, men det synes jeg egentlig ikke gør noget. Mens du synger, så reflekterer man ikke. Så er det i sig selv en måde at være til på, mens du synger. Men selvfølgelig er de svære, og Grundtvig er svær på sin måde, Kingo er svær på sin måde og Brorson ligesådan. Men hvem siger, at det skal være let? Når vi går i kirke, skal vi jo ikke have søbemad, der skal vi jo have noget af et ordentligt indhold, som vi kan reflektere videre på. Mig generer det ikke, at de er svære, og jeg har ikke noget specielt stort salmebogskendskab. Men jeg nyder i øvrigt, når jeg forbereder mine gudstjenester, at bruge lang tid på salmevalget. Jeg læser dem igennem gang efter gang, og der dukker hele tiden noget op. Og det er der ikke nogen, der tager skade af."

Interviewer: "En af de salmer, du valgte, var "Far, verden, far vel": (Salmen synges af koret ved Hellig Kors Kirke):

Bjarne Lenau Henriksen: "Jeg opfatter den salme som både dybt humoristisk eller snarere dybt ironisk - det er en salme, der afdækker al falskhed, al hykleri, og jeg synes, at han har humoren og ironien med i sin beskrivelse af den falskhed; ironisk og afdækkende, afslørende. Det er det, der gør den værd at synge."

Interviewer: "Ja, og omvendt, for man bliver jo også i godt humør af at synge den?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Jamen, det gør man, og melodien i sig selv er jo også dejlig. Jeg bliver i godt humør, fordi det er en flot salme. Der er også nogle, der spørger: "Jamen, er det en begravelsessalme?". Naturligvis kan man bruge den til en begravelse. Jeg har oplevet flere, som har forberedt deres begravelse, og som har sagt, at den salme, vil de gerne have. Ikke fordi, der skal siges farvel til verden, men netop fordi den afslører hykleriet og går ind til det inderste i menneskelivet."

Interviewer: "Jeg lagde mærke til ved din gudstjeneste, at efter den lange salme "Nu rinder solen op", kom der en kort og derefter igen en lang salme. Er det rent praktisk rytmen i gudstjenesten?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Ja, den, der hedder gradualesalmen, altså anden salmen, har jeg lært - og det har jeg skabt mig en tradition for - at den ofte kan være kort, en kort mellemgang, inden næste tekstlæsning. Men det et ikke hver gang, jeg har en kort salme, det afhænger meget af salmens indhold."

Interviewer: "Overvejer du sommetider at bygge en gudstjeneste op efter rent musikalske indtryk? At man eksempelvis begynder med langsomme salmer, og så kan det måske gå hurtigere?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Nej, sådan har jeg ikke tænkt. Der er min viden om musikken også for lille. På den måde tænker jeg ikke rytmisk. Jeg tænker nok mere rytmisk i den måde, jeg læser tekster på."

Interviewer: "Tænker du så på, at der skal være nogle genkendelige salmer?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Både og. Grundlæggende ser jeg på tekstens indhold, og siger; den tekst i salmen, vil jeg gerne have med til gudstjenesten, og hvis menigheden ikke kender den, så lærer de den at kende. Og det sker også, at jeg vælger én, som jeg ikke selv kender."

Interviewer: "Hvilke kriterier er det så ud fra?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Det er nogle kvalitative kriterier. Grundlæggende skal de kunne medvirke til at skabe en helhed i gudstjenesten. Det vil sige, at det er det indholdsmæssige. Så er

der da også nogle salmer, som jeg er særlig glad for, og som jeg er tilbøjelig til at bruge for meget. Det vil ofte være morgensangen. Jeg synes, det er rart at begynde en højmesse, selvom det er vinter og mørkt, med "Nu rinder solen op". Godt nok kan vi ikke se det, men det gør den altså. Og det er én af mine ynglingssalmer, som jeg skal passe på, at jeg ikke bruger for meget. (Salmen: "Nu rinder solen op" synges af koret ved Hellig Kors Kirke).

Bjarne Lenau Henriksen: "Kingo har jo den evne, som vi var inde på før, til at gennemskue tilværelsen, og til at pille fernisen, polituren, af. Og så er Kingo jo i øvrigt meget daglig og ligetil. På et tidspunkt i hans morgensalmer, handler det helt konkret om, at Gud har beskærmet mig og mine i nat. På den led er Kingo meget dagligdags."

Interviewer: "Men han er jo også kendt for at være meget pompøs?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Jo, og der er også et eller andet der, som tiltaler mig, og som også kan smitte af i melodierne. Jeg oplever ofte det, når vi synger Kingo, at både indhold og musik løfter og giver en glæde."

Interviewer: "Du sagde før, at du er konservativ, når det gælder salmevalg. Hvad er det, der er problemet med de moderne salmer."

Bjarne Lenau Henriksen: "Hvis jeg skal sige det lidt forenklet, så kan tingene også blive for nemme. De kan blive for enkle. For let forståelige, sådan at det næsten bliver for meget af det gode. Salmerne må jo godt sætte nogle ting i gang. Jeg har for eksempel selv haft det med nogle af vores gamle salmer i salmebogen, at de, der beskriver og genfortæller evangelieteksten, dem har jeg egentlig aldrig brudt mig om. For vi har jo hørt evangelieteksten, hvorfor skal vi så høre en salmedigters gendigtning af teksten? Hvis salmer bliver for jordnære og for ligetil og for dagligdags-beskrivende, så oplever jeg dem, personligt, som kedelige. Det andet er sangbarheden: Om det er melodier, det er værd at lytte til. Og mit generelle indtryk er, at jeg ikke er den mest opstemte overfor moderne salmesang."

Interviewer: "Du nævnte også, at du er progressiv, når det gælder sognemøder, men om søndagen..."

Bjarne Lenau Henriksen: "Højmessen om søndagen holder jeg meget af, og højmessen skal være præget af tekstlæsningerne, af en velforberedt salmesang og en velforberedt prædiken. Det er for mig kernen. Men så vil jeg meget gerne være med til at lave anderledes, alternative gudstjenester på hverdage eller søndag aften. Højmessen er for mig at se hellig, men jeg vil gerne lave alternative gudstjenester med inddragelser af meget andet. Noget af det, som jeg godt kunne tænke mig at arbejde mere med, er musikgudstjenester, hvor jazz og rock kommer ind. Det ved jeg, der er andre, der arbejder med. For mit vedkommende er det specielt jazz-musikken. Én af de musikere og komponister, jeg sætter allermest pris på, er Willy Egmose, som er organist i Skjern og som også er jazz-musiker. Jeg kunne sagtens forestille mig at være præst dér, hvor Willy Egmose er organist, og vi så regelmæssigt kunne lave nogle rytmiske jazzgudstjenester sammen. For rytmisk musik - og det er vores kirkemusik i øvrigt også - er jo meget livsbekræftende. Så det kunne jeg sagtens have med at gøre. Men ved højmessen er jeg traditionel."

Interviewer: "Du har nævnt, at du ikke er mere traditionel, end at du engang ved postludiet lavede et eksperiment?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Det var vores tidligere, nu afdøde, organist ved Hellig Kors Kirke, Frank Nielsen. En gang hvert halve år spurgte jeg: "Kunne du ikke lave et postludium over en evergreen?" og der fik han eksempelvis puttet "Smile" ind i sit postludium. Jeg sad som præst bagerst i kirken og kunne se, at første gang han lavede det, drejedes alles hoveder en omgang, da de kunne genkende "Smile". Men den bliver pakket ind, sådan at det stadigvæk er barok-musik."

Interviewer: "Nu laver vi et lignende eksperiment her til sidst: Vi skal høre "Summertime", og der slog det mig: "Summertime" lyder som noget lyst, men den spilles egentligt mørkt, og bringer alligevel trøst?"

Bjarne Lenau Henriksen: "Jamen, det er lige præcist det paradoks, som jeg også finder i den kristne tro."

BINE KATRINE BRYNDORF

Om organister og deres arbejdsvilkår

I den danske folkekirke arbejder der organister med forskellig uddannelsesmæssig baggrund. I nogle af de mindste sogne på de danske småøer eller i små landsogne er man ofte glad, hvis det lykkes at finde én, som kan spille på tangenter, en ældre dame fra menigheden eller en ung konfirmand, som lige er begyndt at lære at spille klaver. I lidt større sogne ansættes organister med EO- eller PO-uddannelse og i bykirkerne forlanges højeste organisteksamen eller kirkemusikalsk diplomeksamen, som eksaminen egentlig hedder.

EO (Elementær organisteksamen) og PO (Præliminær Organisteksamen) er de to organistuddannelser, som tilbydes på landets tre kirkemusikskoler i hhv. Vestervig, Løgumkloster og Roskilde (Sjællands Kirkemusikskole). EO-uddannelsen varer ét år og indeholder basal undervisning i de mest elementære færdigheder. PO-uddannelsen varer i alt tre år og indeholder undervisning i alle organist/kirkemusik-relevante fag såsom korledelse, orgelspil, gudstjenestespil, sang, klaverspil, musikteori, børnekorledelse, liturgik og salmekundskab, orgelkundskab (om instrumentets opbygning og vedligeholdelse) og musikhistorie. Samme fag samt et par flere undervises der også i på de under kulturministeriet hørende musikkonservatorier, som varetager den kirkemusikalske diplomuddannelse. Men uddannelsen her varer længere, i alt fem år, og kravene der stilles lige fra optagelsesprøven er langt mere omfattende og eksamenskravene tilsvarende større.

Uddannelsen på konservatorierne er tilrettelagt som en alment dannende musikalsk grunduddannelse (med fag som musikhistorie, hørelære, klaver, sang, korsang, musikteori, generalbas) og som en uddannelse rettet mod arbejdet som kirkemusiker i den danske folkekirke (med fagene korledelse, børnekorledelse, orgelspil, gudstjenestespil, liturgik, salmekundskab). For at styrke dette aspekt er der for nogle få år siden oprettet et nyt fag: gudstjenestepraktik, hvor organiststuderende samarbejder med studerende fra Pastoralseminariet om tilrettelæggelse og gennemførelse af en ugentlig fælles gudstjeneste.

Uddannelsen på musikkonservatorierne er en klassisk uddannelse, og man har hidtil holdt sig til Den danske Koralbog (melodisamlingen til den autoriserede danske salmebog) som materiale til undervisningen i gudstjenestespil. Men med de nye tillæg til den danske salmebog og den øgede interesse for ny musik i gudstjenesten (og dermed menes især den "rytmiske" musik) vil

man fra efteråret 1999 indføre et kursus i becifringsspil ("brugsklaver") for at kunne imødekomme de ønsker, der kommer på dette område.

Der lægges fra konservatoriets stor vægt på, at der er tale om en musisk uddannelse. Derfor - og af rent økonomiske grunde (uddannelsen på konservatorierne er allerede over to sparerunder blevet kortet ned fra oprindelig syv til nu fem år!) - er det ikke muligt at tilbyde undervisning i nok så relevante fag som datalære (omgang med computer/internet), budgetlægning, udarbejdelse af PR-materiale, kontakt til presse, udformning af ansøgninger om tilskud til kirkemusikalske projekter o.lign. Disse fag bør tilbydes i en efteruddannelse, så hver især kan vælge, hvad han/hun har brug for. Og det har Dansk Organist og Kantor Samfund i samarbejde med Foreningen af Preliminære Organister aktuelle planer om at sætte i værk i samarbejde med landets tre kirkemusikskoler.

Hvordan fremtidens arbejde som organist i folkekirken og fremtidens deraf afhængige organistuddannelse vil se ud, er svært at gisne om. En studieplan på et konservatorium kan ikke ændres grundlæggende på én dag, men små ændringer i retning af mere direkte arbejdsrelevante fag vil sikkert finde sted efterhånden. Selvom jeg personligt håber, at uddannelsens karakter af alment dannende grunduddannelse kombineret med høje krav om færdigheder i de traditionsrige og kirkemusikalsk væsentlige fag som korledelse og orgelspil aldrig vil gå tabt på bekostning af en mangelfuld multi-pædagogisk uddannelse "i det hele".

Samtale mellem Bine Katrine Bryndorf, Jakob Zeuthen og Karsten Jensen

Lige forinden er "Nu fryde sig hver kristen mand" blevet sunget af paneldeltagerne på Lasse Lunderskovs melodi, og tidligere i udsendelsen er det blevet fremført, at organister ikke havde pligt til at spille den, fordi den ikke står i Koralbogen eller i salmebogstillæggene.

Jakob Zeuthen: Organistformand Karsten Jensen, hvordan har du det med, at dine medlemmer kan nægte at spille den melodi, vi lige har sunget?

Karsten Jensen: Hvis et menighedsråd har vedtaget at indføre Teensangbogen (hvor Lasse Lunderskovs melodi står) blandt den pågældende kirkes salmebogstillæg, og præsten herefter vælger at benytte den, så er organisten også forpligtet til at spille.

Jakob Zeuthen: Hvorfor skal der så mange regler til? Hvis man har gået 5-6 år på konservatoriet, er det vel ikke noget problem at spille sådan en melodi.

Karsten Jensen: Nej, det er ikke det, der er problemet. Gudstjenestens forløb og gennemførelse skal aftales mellem præst og organist. Hvis der her er enighed om salmemelodierne, er der jo ikke noget problem. Så kan man synge, hvad som helst. Men hvis man ikke er enige, så må man have nogle klare regler at holde sig til.

Jakob Zeuthen: Hvem er det egentlig, der bestemmer? Er det præsten eller organisten?

Karsten Jensen: Der er ingen, der bestemmer. Ifølge regulativerne skal tingene aftales. Hvis man ikke er blevet enige, når gudstjenesten skal begynde, må der selvfølgelig træffes en afgørelse, og her har præsten det afgørende ord. I tilfælde af gentagen principiel uenighed kan sagen forelægges biskoppen.

Jakob Zeuthen: I udsendelsen har vi hørt om forskellige holdninger til, hvad en organist egentlig skal kunne lave. Er I organister rustet til den kommende kirke og til at betjene funktionspræsterne, som der bliver flere og flere af?

Karsten Jensen: Ja, i vid udstrækning. Man skal ikke drage konklusioner på baggrund af enkelte hændelser. Men der er steder, hvor man ønsker at eksperimentere voldsomt med nye musikformer, og så kan det undertiden være svært for organisten at være rustet til at klare det hele. De nye organister ser ofte anderledes på nogle ting end de ældre gør. Trods alt sker der en stadig fornyelse af musikken, men man kan jo aldrig gøre alle tilpas.

Jakob Zeuthen: Vi har lige hørt en funktionspræst (børne- og ungdomspræst) sige, at han ikke kan bruge din "slags", altså de klassisk uddannede organister.

Karsten Jensen: Hvad er det man ønsker af organisten? Funktionspræstens ønsker er ikke de samme som menighedens. Det er min erfaring, at hverken de unge eller de almindelige folkekirkemedlemmer ønsker ændringer i musikken eller indførelse af rytmiske salmer. De ønsker tværtimod traditionen bevaret, så de kan genkende salmer og ritualer, når de kommer i kirke i forbindelse med dåb, konfirmation, begravelse o.s.v. De unge ønsker heller ikke den "bløde" pop som Lasse Lunderskovs melodi, vi lige har sunget. De ønsker den "ægte vare", den musik de kun kan høre i kirken, den klassiske orgelmusik, og netop ikke den musikgenre, de kan høre på P3 hjemme i dagligstuen.

Jakob Zeuthen: Hvorfor kommer de så ikke i kirken?

Karsten Jensen: Det har de vel egentlig aldrig gjort frivilligt i større udstrækning. Det er ikke noget specielt for vor tid.

Bine Katrine Bryndorf: I har nogle planer om efteruddannelse. Hvad går de ud på?

Karsten Jensen: Det at være organist og kunstner indebærer en pligt til stadig at vedligeholde sine færdigheder, fordybe sig og forny sig. Der er mange ting, man ikke kan nå at lære på konservatoriet - det er ikke konservatoriernes skyld, at der ikke er tid - og der er også brug for nye impulser, når man har været i embede nogle år. Udover de traditionelle mesterkurser i orgelspil, kurser i korledelse (såvel børne- som voksenkor) har vi i samarbejde med kirkemusikskolerne planer om organistpraktiske fagkurser som f.eks. koncertplanlægning, computerlære m.m.

Jakob Zeuthen: Vil I lave efteruddannelse i retning af en større fornemmelse for det ikke-klassiske repertoire?

Karsten Jensen: Det er ikke fagforeningens opgave decideret at lave efteruddannelse. Vi inspirerer gerne, men det praktiske må uddannelsesinstitutionerne tage sig af. Kirkemusikskolerne og Folkekirkens Pædagogiske Institut har arrangeret fælles kurser for præster og organister. Det er en mægtig god idé.

Bine Katrine Bryndorf: Vil man samarbejde på tværs af de forskellige niveauer i uddannelser, mellem konservatorieuddannede og de kirkemusikskoleuddannede (PO'erne)?

Karsten Jensen: De hidtidige kurser for præster og organister har været åbne for såvel konservatorieuddannede som for PO'ere, hvilket er helt naturligt. Det er jo de samme ting, vi laver, selv om vores uddannelsesniveauer er forskellige.

PIA BOYSEN PETERSEN

Om børnekor

Jeg oprettede for 1 1/2 år siden et børnekor i Helligkors kirke på det indre Nørrebro. Jeg har i alt 60 børn fordelt på et Lille kor 7-10 år og Store kor fra 10-16 år.

Børnekorsarbejdet er for os organister der arbejder i folkekirken en enestående chance til at forene musikalsk oplæring gennem kunst.

Vi har en fantastisk salmeskat, som bør bevares som en væsentlig del af den danske kulturarv og som selvfølgelig skal suppleres med nye salmer.

De mange kirkelige børne- og ungdomskor, som er opstået i løbet af de sidste 25 år, udgør er enormt potentiale i den danske folkekirke. Det er et stort ansvar at få udnyttet de muligheder, der ligger her.

Børn hører hjemme i kirken, og jeg synes at barnestemmer med deres særlige klangkarakter er vidunderlige at synge sammen med som menighed.

Det er vigtigt at børn bliver fortrolige med kirken, at de vænner sig til at færdes i kirken i tryghed. At de ikke føler sig fremmede overfor kirken.

Den menneskelige stemme - alles instrument - er gratis. Børnene skal ikke først hen og købe et instrument - og herefter betale mange penge for at få undervisning. I folkekirken er det gratis at synge i børnekor. De musikalske færdigheder udvikles under prøvearbejdet og børnene behøver ikke at øve sig hjemme. Dette faktum er organisternes store chance til at få fat i mange børn, som ellers ikke ville have fået muligheden for hverken at udvikle sig gennem musik eller stifte bekendtskab med folkekirken.

Jeg håber at den kirkemusikalske Diplomeksamen må blive rettet mod at uddanne og ruste orgeleleverne til det faktiske forhold i den danske folkekirke, hvor alle organister jo efterhånden bliver pålagt at lave børnekor.

En utilstrækkelig baggrund gør børnekor til et surt og frustrerende arbejde, og det er jo ikke ligefrem noget godt udgangspunkt.

Børnekor bør opprioriteres i alle kirkemusikalske uddannelser.

BIRTHE LUND

Kriterier for ansættelse af organister og organistmangel

Sådan lød det tema, som jeg blev bedt om at sige noget om ved organisthøringen d. 1. marts 1999. Hertil havde jeg forberedt følgende svar:

Vedr. ansættelser af organister:

Vedkommende skal kunne spille på orgel, dvs. have enten en konservatorieuddannelse eller en uddannelse ved en af landets 3 kirkemusikskoler, alt efter hvor stort et orgel, der er tale om. Fagligheden bør være i orden.

Ved ansættelse af en organist lægger menighedsrådene også vægt på andre ting:

Kendskab til folkekirken. En kommende organist bør kende noget til de musikalske traditioner vedr. f.eks. de kirkelige højtider, og han må musikalsk kunne komme mennesker i møde ved så forskellige kirkelige handlinger som bryllupper og begravelser.

Dette har gennem en periode ikke været en selvfølge, og det medførte for nogle år siden en debat om, hvorvidt vi i folkekirken kunne stille krav på dette område. Konklusionen blev, at man godt kunne stille det basale krav, at ansøgeren skulle være medlem af folkekirken, og det tror jeg mange menighedsråd gør i dag.

Debatten medførte også, at der blev indledt et samarbejde mellem konservatorierne og pastoralseminarierne, som jeg tror alle har glæde af, både de kommende præster og organister, og de menigheder, de skal betjene.

Af andre kriterier kan nævnes: Interesse for samarbejde, lyst til at være med i nye projekter og også selv være initiativtager. Der kan blive stillet spørgsmål om brug af nyere musik og andre musikinstrumenter end orglet.

Den største udfordring til folkekirken er nemlig, hvordan vi fastholder de unges interesse for at være med i kirkelige sammenhænge. Unge er i dag ofte optaget af religiøse spørgsmål, men gudstjenesten, som vi kender den er fremmed for dem, og det skyldes ikke mindst musikken. Deres musikverden er en hel anden. Selv oplever jeg det, når vi har familiefester og mine drenge har lavet festsange, så må vi mange gange først have lært melodien. Ingen i folkekirken har såvidt jeg ved ønske om at udskifte kirkens orgler med andre instrumenter, men problemet er der og skal løses.

Vedr. organistmangelen:

Musikken er en vigtig del af en gudstjeneste. Hidtil er det lykkedes at skaffe organister, men det bliver vanskeligere og vanskeligere.

Problemet er størst i de mindre landsogne. Der findes ingen enkelt løsning, men vi kan forsøge at gå flere veje. For mig at se handler det om tre ting: 1) bedre aflønning, 2) uddannelse og 3) samarbejde mellem flere sogne f.eks. inden for et provsti.

Aflønningen bør være tilpasset krav til kunnen og de skæve arbejdstider. Stillingerne bør sammenlægges, så man kan tilbyde ansættelse på mindst 50% af en fuldtidsstilling.

Interessen for arbejdet skal stimuleres, hvilket bl.a. skal ske gennem landets musikskoler. I Svendborg er man i gang med et sådant projekt, hvor kirkerne lukker op for, at eleverne kan øve sig på orglerne rundt omkring i omegnskirkerne.

Vi kan endvidere håbe, at den generelt stigende interesse for folkekirken også vil slå igennem på det musikalske område. Intet kommer imidlertid af sig selv. Der vil i de kommende år også være behov for en god indsats på dette område.

SUSANNE JUHL THISTED

Himmelrøsten på jorderig

Om kirkeklokkens metaforiske betydning i Grundtvigs salmer.

I 16 af de Grundtvig-salmer som er med i den nuværende udgave af salmebogen nævner Grundtvig kirkeklokken i en eller anden form. Det drejer sig om numrene 4, 76, 81, 82, 138, 141, 220, 239, 280, 303, 335, 354, 368, 375, 635 og 726. Jeg vil i det følgende forsøge at påvise, at Grundtvig aldrig kun bruger kirkeklokken i dens konkrete, praktiske betydning, men at klokkeringningen i alle 16 tilfælde kan opfattes som en metafor for ORDETs tale. Kirkeklokken i sig selv og som ting er helt uinteressant for Grundtvig, kun når den bevæges og giver lyd får den betydning; således er kirkeklokken også i bevægelse og lydgivende i alle 16 tilfælde.

For at begynde med begyndelsen: Nr. 239, 1:

Apostlene sad i Jerusalem
og bied' på Herrens time
for øren da brat det ringed' dem
som tusinde klokker kime.

Her på pinsedagen kimer klokken for første gang, ikke fra tårnet, kirken er jo ikke blevet til endnu, men det kimer for apostlenes indre øren, som et forsvarsel om Åndens komme med ordet til deres tunger. Ordet føres foreløbig i Himmerig, men det er apostlene, der tales om:

Der taltes om dem, som livets ord
nu skulle med kraft forkynde,
om himmelglæden ved Herrens bord,
som skulle på jord begynde.

Først har Gud ordet - så kimer klokkerne - og så farer ordet dem i munden. Og i de sidste strofer af salmen hører vi, at det ord lever endnu, især når vi i Guds time - gudstjenesten - erindrer os, at når ordet kimer for vore øren, så er det Himmerigs klokker der kimer, så er det Gud der taler.

Sådan som det f.eks. sker i 76, 1 når

Det kimer nu til julefest,
det kimer for den høje gæst,
som steg til lave hytter ned...

Her er den kimende klokke ordet om Ordet der blev kød og steg ned til de lave hytter for at tage bolig iblandt os. Den kimende klokke kan opfattes som et forvarsel om Ordets komme på samme måde, som de kimende klokker var forvarsel for ordets komme i den førnævnte pinsesalme.

Brugen af klokkeklangen som metafor for ordets tale intensiveres i 354,3: Her er det ligefrem Jesus selv, der taler:

Ej kirkeklokker kime om julemorgen så,
som i den sidste time det klang(!) fra læber blå:
I dag trods al vanære, du sandelig skal være
med mig i Paradis!

En variant heraf kan iagttages i 375, hvor Grundtvig tager udgangspunkt i Matt. 23, 37: "Jerusalem, Jerusalem! du, som ihjelslår profeterne, og stener dem, der er sendt til dig! hvor ofte har jeg ikke villet samle dine børn, som hønen samler kyllingerne under sine vinger!" - Også her lader Grundtvig Jesus tale med kirkeklokkens stemme:

Som hønen klukker mindelig,
så kirkeklokken ringer:
O kommer små nu brat til mig!
Se, hvor jeg breder vinger...

og i anden strofe siges det direkte:

Det Herren er, som kalder så
med klare klokketoner...

Og endnu en variant: I 280, 7, hvor Grundtvig udtrykker håbet om, at folket må kunne blive ved med at samles hvor klokkerne ringe (hvor ordet lyder),

der, hvor det plejed' at klinge:
"Verden vel ej, men I mig ser..."

Ved at sætte kolon efter "klinge" (som jo er klokkens lyd), og derefter citere et Jesus-udsagn (Johs. 14, 19), bliver klokkens klang til Jesu direkte tale. På samme måde bruges i øvrigt ordet "klinge" i 303, 1

fordi hans ord mon klinge.

Grundtvig bruger også klokken i en betydning, som tilsyneladende alligevel nærmer sig den konkrete brug, nemlig når han i 280, 1 lader klokkerne kalde:

kalde på gammel og på ung
mest dog på sjælen træt og tung,
syg for den evige hvile.

Formentlig henvises Grundtvig her til Matt. 11,28 "Kom hid til mig, alle I, som er trætte og tyngede af byrder, og jeg vil give jer hvile." - Og således er det alligevel - endnu engang - Jesus selv der kalder med klokkens lyd.

Men Grundtvig lader også klokken vække: Julemorgen kimer klokkerne før dag i det dunkle (82,1), og i 81 drømmer menneskebørnene sødt om Bethlehem. Og

Da vågne de mildt i morgengry
og tælle mer ej timer
da høre vi julesang på ny,
som sig med hjertet rimer
Da klinger det sødt i højen sky,
når juleklokken kimer.

Ordet bryder igennem mørket som klokkens kimen julemorgen i decembermørket lige før daggry; og det bliver højlys dag for menneskebørnene i mere end én forstand. Det, som var søde, men forblommede, dunkle drømme, bliver nu til virkelighed ved Ordet (hver gang det kimer på ny).

Det samme sker i virkeligheden i 141, 3, hvor Jesus bliver bedt om at vække den døvstumme af hans døvheds mørke:

O, tag mig kun til side
som ham i havets egn,
skønt verden ej kan lide
man tror, du end gør tegn;
læg dine fingre så
kun i mit døve øre!
Da får jeg klang at høre,
som Himlens klokker gå.

Men ordet ikke bare lyder - det vækker også genklang i mennesker: Derfor opfordrer Grundtvig til at svare med lovsang. F.eks. i 4, 2:

og når aftenklokken ringer,
lad min sang på lærkevinger
stige ligervis.

Og i 220, 1:

Vaj nu, korsets flag på voven
rul nu, bølge himmelblå!
Spring nu ud, hver bøg i skoven,
Sjunger, alle fugle små!
Lillier i højtidsdragt,
I, som fik, trods konger, pragt,
samler Eder, som vi synge,
mens det kimer, tæt i klynge!

Og når ordet så er hørt, og har vakt genklang, så kan det gå kristenfolket som 335, 1:

Lyksaligt det folk som har øre for klang
herovenfra!
Det nynner alt her på den evige sang:
Halleluja!
Så alle Guds engle forundres på,
hvor himmelsk de jordiske klokker gå,
når Ånden med støvhjertets tunger
dets dybeste længsel udsjunger.

Det folk, som har øre for ordet, kan allerede her på jorden udtrykket støvhjertets længsel ved at synge MED på Ordets evige sang, og det på en sådan måde, at menneskets sang får himmelsk klang ved Ånden. Tilværelsen fyldes af Ordets klang fra oven og svares af menneskets dybe længsels sang, som netop i mødet med Ordet giver himmelsk genklang på jorden. Når det sker, må

alle Guds engle forundres på,
hvor himmelsk de jordiske klokker gå...

og så er forskellen på himmel og jord suspenderet. Himmel og jord bliver til ét ved Ordet, idet de jordiske klokker (menneskestemmerne, kristenfolkets lovsang) får deres himmelske klang af klangen ovenfra, som er hørt. Denne gudbilledlighed understreges i hele salmen, f.eks. i anden strofe:

at ligne sin Gud på det bedste
og tale med ham som sin næste.

Denne forening af det himmelske og det jordiske, som netop sker, når ordet lyder og høres, og perciperes og formidles ved Åndens hjælp, er i øvrigt et centralt tema, som ses i mange andre af Grundtvigs salmer, især pinsesalmerne. Ordets bevægelse er oppefra og ned; men det besvares altid af en bevægelse nedefra og op i form af menneskets lovsang, den himmelske klokkes genklang.

Endelig er der så den salme, som nogle elsker at hade, men som endnu flere bare elsker: Kirkeklokke, nr. 726. Den blev skrevet af Grundtvig i sommeren 1845 i en efterdepressionsperiode, hvor han opholdt sig i Bakkehuset på Frederiksberg, som jo dengang var meget på landet. Også i denne salme er kirkeklokken brugt som metafor for Ordet; men her bliver den sat ind i et menneske-livs helt personlige erfaringsunivers. Her er det ikke kristenfolkets, men kristenmenneskets personlige oplevelse af kristendommens betydning i tilværelsen. Først og fremmest Grundtvigs egen - men enhver, der har levet i en kristen sammenhæng har en klar fornemmelse af, hvad en kirkeklokke signalerer i tilværelsen, og det er de signaler, Grundtvig tolker. Salmens synsvinkel er det ydmyge, enfoldige, almindelige menneskes, hvilket givetvis er årsag til, at så mange føler, at de kan identificere Grundtvigs kristendomsoplevelse som deres egen. Men samtidig har salmen - set i lyset af det foregående - en, efter min mening, betydelig teologisk tyngde.

I de første fem strofer beskriver Grundtvig kirkeklokkens lyd som den klang, der for ham er mer' end strengeleg: Det er den, der igennem barndommen og ungdommen har formidlet julens og påskens budskab til ham, og derved vækket en højtidssalme i ham, som daglig genlyder(!) i hans barm.

Med strofe seks kommer vi frem til den aktuelle nutid, og stroferne seks og syv beskriver, hvad klokken nu siger til den gamle og trætte: Himmelrøsten (Ordet) går gennem jorderig, spreder vingerne ud (endnu en hentydning til Matt. 23, 37, hvor Jesus omtaler sig selv som hønen, der vil samle kyllingerne under sine vinger) og kalder sjælen ind til hvile (formentlig endnu engang Matt. 11, 28 "Kom hid til mig, alle I som er trætte og tyngede af byrder, og jeg vil give jer hvile"). Svaret på ordets tale kommer i strofe otte, hvor Grundtvig fæster hu (opad) på lysets hjem.

I de to sidste strofer sammenligner Grundtvig døden med en solnedgang. Dermed antyder han, at der på et tidspunkt vil finde en opstandelse sted: Solen går ned, men står op igen. Selv om han er død, vil klokken stadig lyde (til hans kære). Selv om han selv er blevet til støv, lever ORDET videre. Himmelrøsten vedbliver at gå gennem jorderig, sådan som det i øvrigt udtrykkes i 368, 1:

herlig af graven opstod Guds Ord,
nådig fra Himlen Guds Ånd nedfor.
Ved I nu, hvorfor det kimer?

Det kimer NU, det er nutid, Ordet opstår dagligt i mennesket, som solen, der står op, og i det Ord lever vi, om vi end dør. Aftenklokken ringer solen ned, men næste morgen ringes den op igen. Det er den Ordets virkelighed vi befinder os i som mennesker. Ordets opstandelse er en daglig foreteelse (og som genlyder daglig i min barm).

Det må være derfor, Grundtvig ikke et eneste sted bruger klokken i sine egentlige påskesalmer. Begrebet opstandelse har tilsyneladende to betydninger for ham, den daglige opstandelse ved Ordet, og den konkrete, historiske begivenhed, som omtales i evangeliet. Det er ikke let at skille de to opfattelser ad, idet de mange steder glider ud i ét. Men det ser ud til, at Jesu konkrete, historiske opstandelse nede i Jerusalem foreløbig er en uafsluttet begivenhed. Afslutningen sker først på den yderste dag. Vi lever i tiden mellem Jesu opstandelse og den yderste dag. Vi har ikke mennesket Jesus, vi har ikke for tiden Ordet i kød; vi har "kun" Ordet i Ånden, og i dét åndelige ord lever vi mennesker indtil videre, om end vi bliver til støv. - Det er det åndelige Ord, som dagligt opstår, vækker genklang i barmen, og som holder himlen åben. Det er i det åndelige Ord vi lever og dør, her i tiden mellem Jesu opstandelse og den yderste dag.

Påskekimningen gemmer Grundtvig til den endelige opstandelse, kødets opstandelse på den yderste dag. Først når det kimer til påske "højt i kor" skal selv støvet oprejses. Det kimer netop ikke fra tårnet i vestenden, som det plejer; det kimer fra koret, oven i købet HØJT i kor, dvs. så langt mod øst man kan komme. I den forbindelse må man erindre sig opfattelsen af kirkens kor som indgangen til himlen:

engang, når det mon kime
til påske højt i kor,
da slår og nådens time
for støvet under jord! (635, 2)

Engang skal det kime fra Himlen til den endelige opstandelse. Da er det åndelige Ord på jorden ikke længere nødvendigt, og det kaldes tilbage til Himlen sammen med alt støv. Som det kimede fra Himlen på pinsedagen, da Ordet for ned i apostlenes mund, således skal den himmelske kimen indvarsle Ordets endelige opstandelse.

Adresser på forfattere og deltagere

Organist & cembalist, docent Bine Katrine Bryndorf, Lipkesgade 2, 1.tv.
DK-2100 København Ø

Provst, cand. theol. Marianne Christiansen, Præstevænget 12,
DK-9520 Skørping

Organist Lise Dynnesen, Bregnegangen 5,
DK-2300 København S

Sognepræst, cand. theol. Bjarne Lenau Henriksen, Bernstorfflund Allé 72,
DK-2920 Charlottenlund

Forfatter Per Højholt, Hørbylundevej 1, Hørbylunde,
DK-8600 Silkeborg

Lektor, cand. theol. Jørgen I. Jensen, Steenstrups Allé 17,
DK-1924 Frederiksberg C

Organist Karsten Jensen, Hyldebjerg 14,
DK-4330 Hvalsø

Cand. theol. Søren E. Jensen, Sandelsmarksgade 6, 5.th.
DK-1676 København V

Birthe Lund, Sct. Villads Stræde 1, Postboks 102,
DK-8800 Viborg

Forskningslektor, ph.d. Nils Holger Petersen, Mimersgade 56, 1. tv.
DK-2200 København N

Organist Pia Boysen Petersen, Kirsten Piilsvej 10,
DK-2920 Charlottenlund

Valgmenighedspræst Susanne Juhl Thisted, Vandrigsvej 20,
DK-4660 Store Heddinge

Programmedarbejder Jakob Zeuthen, Chr. Winthersvej 4 B,
DK-2800 Lyngby

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Savmøllevej 5, DK-5690 Tommerup. Tlf. 64 76 29 01

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, formand,
Ahlmanns Allé 14, DK-2900 Hellerup. Tlf. 39 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, DK-1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, DK-2800 Lyngby. Tlf. 45 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, Notmark 4, DK-6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, DK-2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Professor teol. & fil.dr. Sven-Åke Selander
V. Häggviksv. 17, S-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. 40 45 35 77.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, teol.dr. & fil.dr. Karl-Johan Hansson
Fredsgatan 12 A 21, SF-20100 Åbo, Finland. Tlf. 2 265 4284

Førsteamanuensis, cand.phil. Sigvald Tveit
Øvre Smestadveien 53B, N-0378 Oslo, Norge. Tlf. 22 14 20 99.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Egernvej 43, DK-2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72.

Professor, fil. & teol. dr. Pétur Pétursson,
Hjardarhaga 11, IS-107 Reykjavik, Island. Tlf. 5 62 90 09.

Professor teol. & fil.dr. Sven-Åke Selander
V. Häggviksv. 17, S-236 32 Höllviken, Sverige. Tlf. 40 45 35 77.

Sekretariat:
Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, sekretær. Tlf. 35 32 36 23.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, redaktør.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende), Birgitte Ebert, Laura Lundager Jensen, Vagner Lund (redaktionssekretær), Øve Paulsen og Lone Vesterdal.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse og N.F.S. Grundtvigs Fond.

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde.

02449 KHC 303 000
OVE PAULSEN
TOFTHØJVEJ 37
9280 STORVORDE 9280 o 6/ 1 1
0
0
0
0
0
1
0

Det samfundsvidenskabelige fakultets reprocenter